

ŽIVOT BEETHOVENŮV

ROMAIN ROLLAND

ŽIVOT
BEETHOVENŮV

ROMAIN ROLLAND

eknizky.sk

Život Beethovenův © eknizky.sk. All Rights Reserved, except
where otherwise noted.

Obsah

PŘEDMLUVA	vii
-----------	-----

Hlavná část

BEETHOVEN	3
-----------	---

DOPISY

ZÁVĚŤ HEILIGENSTADTSKÁ	41
MÝM BRATŘÍM KARLU A (JANOVI)	45
<i>Čisti a vykonati po mé smrti.</i>	
PASTORU AMENDOVI	47
DOKTORU FRANZU GERHARDU WEGELEROVI	51
WEGELEROVI	55
DOPIS WEGELERŮV A ELEONORY VON BREUNING BEETHOVENOVÍ	59
BEETHOVEN WEGELEROVI	63

WEGELEROVI	65
MOSCHELESOVI	67

MYŠLENKY BEETHOVENOVY

O HUDBĚ	71
O KRITICE	75

PŘEDMLUVA

V době, kdy jsem psal — je tomu čtvrt století — tento malý Život Beethovenův, nemínil jsem napsati dílo hudebně vědecké. Bylo to roku 1902. Prožíval jsem pohnutou dobu, plnou bouří, které ničí a které obnovují. Prchl jsem z Paříže. Utekl jsem se na deset dní, k druhu z dětství, k tomu, jenž již nejednou podepřel mě v boji o život: Beethovenovi. Šel jsem k němu do Bonnu. Shledal jsem tam opět jeho stín a jeho staré přátele. Wegelerovy, které jsem navštívil v osobě jejich vnuka. V Mohuči slyšel jsem Musikfest-Konzert jeho symfonií, jež řídil Weingartner. A, sám s ním, vyzpovídán, na mlhavých březích Rýna, za oněch šedých dnů vlhkého dubna, všecek prodšen jeho bolestí, jeho chrabrostí, jeho Leiden, jeho Freude, na kolenou, pozdvižen jeho pevnou rukou, která pokřtila mé novorozené dítě, Jana Křištofa, pod znamením jeho požehnání, vrátil jsem se opět do Paříže, posílen, podepsav novou smlouvu se Životem a zpívaje Božstvu Dankgesang uzdravujícího se. — Tento Dankgesang, to byly tyto stránky zde. Uveřejněny zprvu v Revue de Paris, poté vydal je Péguy. Nenadál jsem se, že jejich hlas kdy vykročí z těsného kruhu přátelského. Ale „habent sua fata ..

Prosím za prominutí těchto podrobností. Jest mi odpověděti k požadavkům těch, kdo dnes hledají v tomto hymnu nějaké učené dílo, provedené podle přesných

metod historických. Jsem historikem, ale v svou dobu. Zaplatil jsem hudební vědě svůj přísný tribut v několika knihách: v svém Haendlovi, v svých pojednáních o opeře. Ale Beethoven nebyl napsán pro vědu. Byl zpěvem duše zraněné, duše zdušené, která nabírá opět dechu, která se opět pozvedá a která děkuje svému Spasiteli. Vím dobře, že jsem toho Spasitele proměnil. Ale tak jest tomu se všemi projevy víry a lásky. A můj Beethoven byl tím projevem.

Svět se ho zmocnil, zahrnul ho štěstím, jehož tato malá kniha nehledala. V té době miliony bytostí ve Francii, celá generace stísněných idealistů, úzkostlivě čekali na nějaké osvobozující slovo. Nalezli je v hudbě Beethovenově, a přicházeli ji vzývati. Kdo, z přeživších oné doby, nevzpomíná živě tehdejších koncertů kvartet, které byly jako chrámy při Agnus — oněch bolestných tváří obcovavších Obětování a jichž osvěcoval odlesk jeho zjevení! Živí dneška jsou daleci těchto živých včerejška. (Ale budou bližšími živým zítřku?) Řady této generace z prvních let století byly pokoseny: válka byla propastí, v níž oni a ti nejlepší z jejich synů zanikli. Můj malý Život Beethovenův zachovává jejich podobu. Aniž toho tušil, napsán samotářem, podobal se jim. A oni se v něm poznali. V několika dnech spisek vyšlý v obskurním krámku, sepsaný neznámým, přecházel z ruky do ruky a již mi ne náleží.

Pročítám jeho stránky a vzdor jejich nedokonalosti ničeho na nich neměním,) neboť mají zachovati svůj původní znak a posvěcenou podobu veliké generace. Ve

chvíli stoleté památky umrtí družím jeho památku k oslavení jeho velkého Ducha, Mistra přímosti a upřímnosti, toho, jenž nás naučil žíti a umíratí.

V březnu, 1927.

Romain Rolland.

„Chci dokázati, že kdožkoli jedná dobře a šlechetně, může právě tím snášeti neštěstí.“

Beethoven.

(V městské radě vídeňské, 1. února 1819.)

Vzduch je těžký vůkol nás. Stará Evropa strnula v tísnivém a neřestném ovzduší. Jakýsi materialismus prostý vznešenosti těžce leží na myšlence a spoutává činnost vlád i jedinců. Svět hyne zadušením ve svém opatrném a podlém sobectví. Svět se dusí. — Zotvírejme okna. Dejme opět vniknouti volnému vzduchu. Dýchejme dech hrdinů.

Život jest tvrdý. Jest to zápol každého dne pro ty, kdož se nespokojují prostředností duše, a smutný namnoze, bez vznešenosti, beze štěstí, svedený v samotě a mlčení. Tísnění chudobou, trpkými svízelemi domácimi, úmornými a bezduchými úkoly, kdy síly marně se vyčerpávají, bez naděje, bez jediného paprsku radosti, lidé většinou žijí druh druhu vzdáleni a nemají ani té útěchy,

by mohli podati ruky svým bratřím v neštěstí, kteří jich neznají a jichž oni neznají. Jest jim spoléhati jen na sebe; a jsou takové okamžiky, kdy i nejsilnější klesají pod svým utrpením. Volají po pomoci, po příteli.

Abych jim přispěl ku pomoci, podjímám se toho, bych seskupil kolem nich hrdinské Přátele, vznešené duše, trpěvší pro dobro. Tyto „Životy slavných mužů“ nejsou psány pro pýchu ctižádostivých; jsou posvěceny nešťastným. A, opravdu, kdo jím není? Těm, kdož trpí, skytejme útěchy svatého utrpení. Nejsme sami v zápase. Noc světa ozářena jest božskými světly. I dnes, nedaleko nás, viděli jsme zářiti dvě z nejjasnějších plamenů: Spravedlnosti a Svobody: plukovníka Picquarta a národ boerský. Nezdánilo-li se jim sžehnouti husté temnoty, ukázali nám cestu v záblesku. Jděme v jejich šlépějích, v šlépějích všech, kdo zápasili jako oni, odloučení, rozptýleni po všech krajích a všech dobách.

Nenazývám hrdiny ty, kdo zvítězili myšlenkou nebo silou. Nazývám hrdiny jen a jen ty, kdo byli velcí srdcem. Jak to řekl jeden z největších z nich, ten, jehož život tu vypravujeme: „Neuznávám jiného znamení přednosti, vyjma dobrotu“ Kde není velkého charakteru, není velkého člověka, ba není ani velkého umělce ani velkého člověka činu: není leč model zrobených pro nízký dav: čas je spolu smete. Málo nám sejde po úspěchu. Jde o to velkým býti, ne jím se zdáti.

Život těch, o nichž tu chci vypravovati, byl takřka vždy dlouhým mučednictvím. Ať tragický osud kul duši

jejich na kovadlině tělesné a mrav ní bolesti, bídy a nemoci; ať život jejich byl pustošen a srdce jejich drásáno podívanou na bezejmenná utrpení a potupy, jimiž byli mučeni jejich bratři, jedli vezdejší chléb zkoušky; a vynikali-li silou činu, to že vynikali i neštěstím. Nechť si tudíž příliš nestěžují, kdo jsou nešťastní: ti nejlepší z lidstva jsou s nimi. Živme se jejich srdnatostí, a jsme-li malé myslí, složme na okamžik hlavu v jejich klín. Utěší nás. Řine se z těchto posvěcených duší přival jasné síly a mocné dobroty. Ani není třeba tázati se jejich děl a naslouchati jejich hlasu, vyčteme z očí jejich, z událostí jejich života, že není života slavnějšího, plodnějšího — a šťastnějšího — leč v utrpení.

*

V čele této heroické legie vykažme první místo silnému a čistému Beethovenovi. On sám si přál uprostřed svých muk, aby příklad jeho se stal oporou ostatním bědným, „aby nešťastný se utěšil, nalezna nešťastného, jenž vzdor všem překážkám přírody učinil seč byl, aby se stal člověkem hodným toho jména“. Uspěv po létech zápolův a nadlidských námah překonati své utrpení a vyplniti svůj úkol, to jest, jak pravil, vdechnouti ubohému lidstvu trochu odvahy, tento vítězný Prometheus odpověděl příteli dovolávavšímu se Boha: „Ó človče, pomoz sobě sám!“

Prodchněmež se jeho hrdým slovem. Oživmež dle jeho příkladu člověkovu víru v život a v člověka!

V lednu, 1903.

Hlavná část

BEETHOVEN

Byl malý zavalitý, silné šije, siláckého složení těla. Široké tváře, cihlově rudé, vyjma ke konci života, kdy pleť zneduživěla a zežloutla, zvláště v zimě, když žil uzavřen, dalek volného vzduchu. Čelo mohutné a vypouklé. Vlasy temně černé, neobyčejně husté, jež vypadaly, jakoby se jich hřeben nikdy nebyl dotkl, zježeny na všechny strany, „hadi Medusiny“. Oči hořely nadpřirozenou silou, uchvacující každého, kdo jej zřel; ale nejčastěji lidé se klamali o jejich barvě. Zářice tak divokým leskem v temné a tragické tváři, připadaly černými; nebyly černé, byly sivé. Malé a velmi hluboce zapadlé, rozevíraly se prudce za vášně nebo hněvu a koulely se v svých očnicích, odrážejíce všechny myšlenky s podivuhodnou pravdivostí.) Často se obracely vzhůru k nebesům s teskným pohledem. Nos byl krátký a hranatý, široký, lví tlama. Ústa jemná, jichž spodní ret však přechníval svrchní. Mohutné čelisti, jež by byly mohly louskati ořechy. Hluboký důlek, po pravé straně, podivně znesouměrňoval jeho tvář. „Měl dobrý úsměv,“ říká Moscheles, „a za hovoru vypadal často laskavě a povzbudivě. Za to smích jeho byl nepříjemný, prudký a šklebný, ostatně úsečný“ — smích člověka nezvyklého radosti. Obyčejným jeho výrazem byla zádumčivost, „nezhojitelný smutek“. Rellstab praví r. 1825, že musí se sebrati, aby se ubránil slzám při pohledu na „sladké jeho

4 Život Beethovenův

oči a jejich palčivý bol“. Braun von Braunthal, rok po tom, setkává se s ním v hostinci: sedí v koutě, kouří z dlouhé dýmky, máje oči zamhouřené, jak činívá častěji a častěji, čím více se blíží smrti. Přítel některý jej osloví. Usměje se, vytáhne z kapsy malý zápisník k hovoru; a hlasem pronikavým, jakým často mluvívali hluší, mu říká, by napsal, čeho si žádá. — Tvář jeho se proměňovala buď za jeho záchvatů náhlého vnuknutí, přepadavších jej z nenadání, i na ulici, budivších úžas mimojdoucích, buď když byl někým přistižen u klavíru. „Svaly v tváři vystoupily, žíly mu naběhly; plaché oči nabyly dvojnásob hrozného výrazu; ústa se třásla; vypadal jako kouzelník přemožený duchy, jež byl vyvolal.“ Jako nějaká postava Shakespearova. Julius Benedict dí: „Král Lear.“

*

Ludwig van Beethoven narodil se 16. prosince 1770 v Bonnu blíže Kolína n. R. v bědném podkroví nuzného domu. Byl původu vlámského. Otec jeho byl neinteligentní tenor a pijan. Matka jeho byla služkou, dcerou kuchařovou a z prvního manželství vdovou po komorníku.

Dětství vážné, jemuž se nedostávalo oné rodinné něhy, jíž byl obklíčen šťastnější Mozart. Od počátku život se mu jevil jako smutný a brutální zápas. Otec chtěl těžiti z hudebních jeho vloh a vystavovati jej na odiv jako malý zázrak. Když mu byly čtyři roky, přikoval jej po celé hodiny ke klavíru nebo jej zavřel s houslemi, ubíjeje jej námahou. Byl by mu málem pro vždy zprotivil umění.

Bylo třeba užítí násilí, aby Beethoven se naučil hudbě. Mládí jeho bylo zesmutňováno hmotnými starostmi, péčí o denní chléb, příliš předčasnými úkoly. Jsa jedenáct roků stár, hrál v divadelním orchestru; v třináctém roce byl varhaníkem. Roku 1787 ztratil matku, kterou zbožňoval. „Byla mně vždy dobrou, laskavou matkou, mou nejlepší přítelkou. Ó, kdo byl šťastnější než já, když jsem ještě mohl vyslovovati sladké jméno, matko!“ a kdy bylo slyšeno?“) Zemřela na souchotě a Beethoven se domníval, že jest stížen tímže neduhem; již tehdy stále churavěl; a k chorobě jeho družila se trudnomyslnost, krutější samy choroby.) V sedmnácti letech stal se hlavou rodiny, maje na starosti výchovu svých bratří; pro hanbu bylo mu žádati, by otec jeho, pijan, neschopný spravovati domácnost, byl dán do výslužby: synovi bylo vypláceno otcovo služné, by bylo zabráněno, aby je nepromrhal. Tyto smutky zůstavily v něm hlubokou stopu. Přece našel srdečnou oporu u jedné rodiny v Bonnu, zůstavší mu povždy drahou: šl. z Breuningů. Roztomilá „Lorchen“, Eleonora šl. Breuningova, byla o dva roky mladší Beethovena. On vyučoval ji hudbě, ona zasvěcovala jej do poesie. Byla jeho družkou z dětství a snad chovali druh k druhu něžné city. Eleonora později se provdala za doktora Wegelera, jednoho z nejlepších přátel Beethovenových a až do posledního dne trvalo mezi nimi klidné přátelství, jak tomu nasvědčují důstojné a něžné dopisy Wegelerovy i Eleonořiny, i ony starého věrného přítele (alter – treuer Freund) dobrému milému Wegelerovi (guter lieber

6 Život Beethovenův

Wegeler). Přátelství tím dojemnější, když všem třem nadešlo stáří, aniž zmrazilo mladosti jejich srdce.)

Jakkoli trudné bylo dětství Beethovenovo, zachoval pro ně i pro místa, kde mýjelo, vždy vroucí a tesknou vzpomínku. Byv donucen opustiti Bonn a trávití bezmála celý svůj život ve Vídni, velkém, frivolním městě a jeho truchlých předměstích, nikdy nezapomněl údolí Rýnu, velebného a otcovského veletoku, Unser Vater Rhein, náš otec Rýn, jak mu říká, a jenž jest v pravdě tak živoucí, skoro lidský, podoben nějaké obrovské duši, jíž táhnou nesčetné myšlenky a síly, nikde tak krásný, tak mohutný a tak líbezný jako v rozkošném Bonnu, jehož stinné a kvetoucí svahy svažuje s laskající prudkostí. Tam Beethoven prožil svých prvních dvacet let, tam se utvářely jeho jinošského srdce sny, — na oněch lučinách nyně se vlnících podél vod, se svými mlhou obestřenými topoly, keři a vrbami, a ovocnými stromy, smáčeujícími své kořeny v tichém a prudkém proudu, — a schýleny nad pokrajem řeky, zvědavý, strou se vesnice, kostelíčky a hřbitovy — co na obzoru modravých Sedm vrchů kreslí na nebi své neklidné rysy, jež přecházejí ostré a bizarní silhouety starých zbořených hradů. Kraji tomu srdce jeho zůstalo navždy věrno; až do posledního okamžiku snil o shledání s ním, aniž toho kdy dosáhl. „Svou rodnou zemi, onen krásný kraj, kde spatřil jsem světlo světa, mám stále tak krásnou, stále tak jasnou před očima, jako když jsem ji opustil.“

V listopadu 1792 Beethoven se usídlil ve Vídni, hudební metropoli Německa. Revoluce byla vypukla; jala se zaplavovati Evropu. Beethoven opustil Bonn právě ve chvíli, kdy tam vnikla válka. Cestou do Vídně bral se armádami hessenskými, táhnoucími proti Francii. R. 1796 a 1797 zhudebnil Friedbergovy bojovné básně: Píseň na odchodu a vlastenecký sbor: Jsme velký národ německý (Ein grosses deutsches Volk sind wir). Ale marně snaží se opěvovati nepřátele Revoluce: Revoluce dobývá světa i Beethovena. Již r. 1798, vzdor napjetí mezi Rakouskem a Francií, Beethoven vchází v důvěrné styky s Francouzy, s vyslanectvím, s generálem Bernadottem, přibyvším právě do Vídně. Za tohoto obcování jmou se v něm probouzeti city republikánské, jichž mohutný rozvoj vidíme napotom v jeho životě.

Podobizna, již téže doby nakreslil Steinhauser, skýtá nám dosti dobrou představu o tom, jak tehdy vypadal. Podobizna tato má se k ostatním podobiznám Beethovenovým asi jako Guérinův portret Buonaparta, tato trpká, horečkou ctižádosti zžíraná tvář, má se k ostatním portretům Napoleonovým. Beethoven vypadá mladší, než jest ve skutečnosti, hubený, vzpřímený, strohý, v svém vysokém nákrčníku, s pohledem nedůvěřivým a napiatým. Zná svou cenu; věří v svou sílu. R. 1796 zaznamenává do svého zápisníku:

„Zmužilost! Na vzdor všem slabostem těla genius můj zvítězí... Dvacet pět let! Jest mně dvacet pět let!... Třeba, aby ještě téhož roku se projevil celý člověk.“ Paní

8 Život Beethovenův

Bernhardova a Gelinek praví o něm, že jest velmi hrdý, způsobů drsných a nevrlych a že mluví s přízvukem značně krajinským. Než, důvěrní jeho přátelé, ti jediní, znají vzácnou dobrotu, již skrývá pod touto pyšnou strojeností. Píše Wegelerovi o svých úspěších, první, co mu zatane na mysli, jest: „Vidím na příklad některého přítele v nouzi : nedovolí-li má kapsa, bych mu okamžitě přispěl, potřebuji jen dáti se do práce a vbrzku jest mu spomoženo ... Vidíš, jak je to hezké.“) A o něco dále praví: „Potom moje umění má sloužiti jen k dobru chudých.“ (Dann soli meine Kunst sich nur zum Besten der Armén zeigen.)

Bolest byla již zaklepala na jeho dveře; usadila se v něm, aby ho již neopustila. V letech 1796—1800 hluchota započíná své dílo zkázy.) V uších mu hučelo ve dne v noci; trpěl bolestmi v útrobách. Sluchu mu víc a více ubývalo. Drahně let s nikým se o tom nesdělil, ani s nejdražšími přáteli; míjel společnosti, aby choroba jeho nebyla zpozorována; sám pro sebe zachovával ukrutného tajemství. Avšak roku 1801 nemohl ho již zamlčeti; svěřuje se, všecek zoufalý, dvěma přátelům, doktoru Wegelerovi a pastoru Amendovi:

„Můj milý, dobrý Amendo, můj srdečný příteli ... jak často si zatoužím po Tobě! neboť Tvůj Beethoven je velice nešťasten. Věz, že nejušlechtilejší část, můj sluch, velice utrpěl. Již tehdy, když byl's u mne, cítil jsem příznaky choroby a zamlčel toho; od té doby bylo hůř a hůř... Vyhojím se? Doufám, ale ztěží, takové neduhy bývají

nevléčitelný. Jak smutně jest mi nyní žítí, všeho, co milé mi a drahé, se vystříhati a nad to uprostřed tak bídných sobeckých lidí jako... Smutná resignace, k níž jest mi bráti útočiště ... Ovšem jsem předsevzal nedbati toho, jen bude-li to možno? ..“)

A Wegelerovi píše: „...Trávím svůj život bídně. Bezmála ode dvou let vyhýbám se všemu společenskému obcování, protože nemohu lidem říci: Jsem hluch. Kdybych měl jiný obor, bylo by to snazší; ale v mém povolání jest to strašný stav. Nad to moji nepřátelé, jichž jest nemálo, co by tomu řekli!... Aby's měl pojem o této hluchotě, věz, že v divadle musím státi těsně u orchestru, abych rozuměl pěvci. Vysokých tónů nástrojů, hlasů, jsem-li jen trochu opodál, neslyším ... Mluví-li kdo potichu, sotva slyším ..., a přece, křičí-li kdo, nesnesu toho ... Často již jsem proklel svůj život... Plutarch přivedl mne k resignaci. Chci, je-li to vůbec možno, vzdorovati svému osudu; třeba že nastanou takové okamžiky, kdy budu nejnešťastnější tvor boží... Resignace! jaké to smutné útočiště a pro mne to jediné, jež mi zbývá.“)

Tragický tento smutek jest vyjádřen v některých skladbách z oné doby, v Sonate pathétique op. 13 (1799), zejména v Largu třetí Sonaty pro klavír, op. 10 (1798). Jest s podivem, že není vryt všudy, že ještě tolik děl: smavý Septuor (1800), jasná První symfonie (C-Dur, 1800), odráží mladistvou bezstarostnost. To že asi duši jest třeba pokdy, aby uvykla bolesti. Tak jest jí potřebí radosti, že není-li jí, musí jí tvořiti. Když přítomnost jest příliš temná,

10 Život Beethovenův

žije z minulosti. Šťastní dnové bývalí nezanikají naráz, záření jejich trvá ještě drahně potom, když jich již není. Sám a nešťasten, ve Vídni, Beethoven se utíkal k svým vzpomínkám na rodnou zemi; myšlenka jeho z oné doby jest jimi všecka prosycena. Thematem Andanta s variacemi Septuoru jest kterýsi rýnský Lied. Symfonie C-dur jest rovněž skladbou z Rýnu, básní jinocha kochajícího se svými sny. Jest radostná, nývá; vycítuješ v ní touhu a naději líbiti se. Ale v některých pasážích, v introdukci, v polosvitu některých chmurných basových tónů, v podivném Scherzu, postřehujeme — s jakým pohnutím! — v této mladé tváři pohledu příštího genia. To jsou oči Botticelliova Bambina na jeho Svatých rodinách, oči malého děcka, v nichž domníváme se čísti již příští tragedii.

K těmto tělesným utrpením pojily se zmatky jiného druhu. Wegeler praví, že Beethovena nikdy neznal bez nějaké vášně, hnané až k třeštění. Tyto lásky, zdá se, byly na výsost čisté. Není žádné podobnosti mezi vášní a rozkoší. Matení jedné s druhou, jak se děje za naší doby, nedokazuje leč neznalost vášně u většiny lidí a krajní její vzácnost. Beethoven měl v duši cosi puritánského; nestoudné řeči a myšlenky se mu ošklivily; měl o svatosti lásky nesmlouvavé názory. Neodpustil prý Mozartovi, že znesvětil svého genia skladbou Dona Juana. Schindler, důvěrný jeho přítel, tvrdí, že „prošel životem s panenskou cudností, neměv si vyčítati ani jedné slabé chvíle“. Takový člověk byl učiněn, aby byl šálen a stal se obětí ošidné lásky.

Byl jí. Stále byl zuřivě zamilován, stále snil o blaženostech, v zápětí klamaných a zůstávajících hořké hoře. To v těchto střídách lásky a hrdé vzpoury dlužno hledati nejplodnější pramen inspirace Beethovenovy, až do těch let, kdy bouřlivost jeho povahy se ztišuje v melancholickém odříkání.

Roku 1801 předmětem jeho lásky byla, zdá se, Giulietta Guicciardi, již znesmrtelnil věnováním své proslulé Sonaty op. 27, t. zv. Mondschein-Sonate (1802).

„Žiji klidněji,“ píše Wegelerovi, „a stýkám se častěji s lidmi... Změnu tu způsobila jedna milá, kouzelná dívka, jež mne miluje a již miluji ; jest to ode dvou let opět několik šťastných chvil.“ Drazé je zaplatil. Za prvě láska tato dávala mu tím více pociťovati bídy jeho neduhu i nejistého postavení společenského, jež znemožňovalo, aby pojal za ženu tu, již miloval. Kromě toho Giulietta byla koketní, dětinná, sobecká ; ukrutně Beethovena soužila a v listopadu 1803 provdala se za hraběte Gallenberga.

Takové vášně plení duši; je-li však již vysílena chorobou, jako byla duše Beethovenova, jest nebezpečensví, že ji zahubí. Byl to jediný okamžik v životě Beethovenově, kdy, zdá se, málem podlehl. Prožil zoufalou dobu, o níž nám dává zvěst dopis: Závěť heiligenstadtská, svědčící jeho bratřím Karlu a Janovi, s tímto pokynem: „Čisti a vykonati po mé smrti.“ Jest to výkřik vzpoury a srdceryvné bolesti. Nelze ho vyslechnouti bez hlubokého soucitu. Byl tehdy blízek učiniti konec svému životu. Jedině nezlomný jeho mravní

12 Život Beethovenův

cit ho zadržel. Poslední naděje jeho v uzdravení zmizely. „I pevná statečnost, jež za krásných letních dnů dodávala mi srdce, se rozprchla. Ó Prozřetelnosti, jen jediný přej mi čistý den radosti! Tak dávno tomu již, co pravé radosti vroucí ozvěna mi cizí. — Ó kdy — ó kdy, ó Božstvo! ucítím ji opět v přírody a lidí svatostanu? — Nikdy? — Ne! Ó, to by bylo příliš kruté!“

To podobá se nářku umírajícího a přece Beethoven bude žít ještě dvacetpět let. Jeho silná přirozenost se vzpouzí podlehnouti zkoušce. „Tělesná má síla roste od nějaké doby více než kdy a rovněž mé duševní síly ... Mládí mé, ano, to cítím, teprve nyní se začíná... Každým dnem jsem bližší mety, již tuším, ale nemohu vyjádřiti... Oh! nebýti toho neduhu! Obejmul bych svět... Žádného spočinu! Neznám jiného kromě spánku; a velmi toho želim, že jest mi nyní mu dopřávati více než druhdy. Kéž alespoň zpola jsem zbaven své choroby: a pak ... Ne, toho bych nesnesl! Uchvátím osud za chřtán, nemá mne také úplně zkrušiti!“ — Ó! je tak krásné žít život tisíckráté!)

Tato láska, toto utrpení, tato vůle, toto střídání malé mysli a pýchy, tyto niterné tragedie zračí se ve velkých skladbách z r. 1802: v Sonátě se smutečným pochodem op. 26, v Sonátě quasi una fantasia a v Sonátě op. 27 (Mondschein-Sonate), v Druhé sonátě op. 31 s dramatickými recitativy, podobajícími se nějakému velikolepému a zoufalému monologu; v Sonátě c-mol pro housle op. 30, věnované caru Alexandrovi, v Sonátě

Kreutzerově op. 47, v šesti heroických a dráždivých duchovních zpěvech na slova Gellertova, op. 48. Druhá symfonie, jež jest z roku 1803, obráží jeho mladistvou lásku, a cítíš, že vůle jeho tu nabývá vrchu. Kterási neodolatelná síla rozmetává truchlé myšlenky. Vzkyplením života vře finále. Beethoven chce být šťasten, nechce uvěřiti v nenapravitelnost svého neštěstí: chce uzdravení, chce lásku; překypuje nadějí.

V mnohých z těchto děl zaráží nás energie a důraz rytmů pochodu a boje. Zejména jeví se to v Allegru a finale Druhé symfonie, a ještě zřetelněji v první části velikolepé bohatýrské Sonaty, věnované caru Alexandrovi. Válečný ráz, tak zvláštní, této hudby, připomíná dobu, za níž vznikla. Revoluce se šířila ve Vídni. Beethoven jí byl uchvácen. „Rád se vyslovoval v důvěrném kroužku o politických událostech, jež posuzoval se vzácným porozuměním, jasným a bystrým postřehem“, říká šl. Seyfried. Všechny jeho sympatie jej odnášely k revolucionářským ideám. „Miloval republikánské zásady“, dí Schindler, přítel, který jej znal nejlépe v poslední době jeho života. „Byl stoupencem neobmezené svobody a národní samostatnosti... Žádal, aby všichni spolupůsobili při státní vládě ... Žádal pro Francii všeobecného volebního práva a doufal, že Bonaparte je uzákoní a položí tím základ k štěstí lidstva.“ Římský, Plutarchem odchovaný revolucionář, snil o kterémsi bohatýrské Republice, založené bohem Vítězství: prvním konsulem; a ráz na ráz kuje Herojskou symfonii: Bonaparte (1804,) Iliadu Císařství, a

14 Život Beethovenův

finale Symfonie c-moll (1805—1808), eposu Slávy. První, vpravdě revolucionářská hudba: duše doby v ní ožívá s onou silou a ryzostí, jimiž se zračí veliké události ve velikých osamělých duších, jichž dojmy nejsou zeslabeny dotykem skutečnosti. Tvář Beethovenova jeví se tu zabarvena odlesky těchto epických válek. Všudy se odráží, snad bez jeho vědomí, v dílech v této doby: v ouvertuře Coriolana (1807), kde dují bouře, v čtvrtém kvartetu op. 18, jehož prvá část má s touto ouverturou tolik příbuzného; v Sonatě Appassionata op. 57 (1804), o níž řekl Bismarck: „Kdybych ji často slyšel, byl bych vždy velice statečný“, v partituře Egmonta, a i dokonce v jeho koncertních skladbách pro klavír, v onom Koncertu Esdur op. 73 (1809), kde i sama virtuosita se stává hrdinskou, kde táhnou válečné voje. — Lze se tomu diviti? Nevěděli Beethoven, skládaje Smuteční pochod na smrt hrdinovu (Sonata op. 26), že hrdina nanejvýš hodný jeho zpěvů, ten, jenž daleko více Bonaparta se přiblížil ke vzoru Symfonie Eroiky, Hoche, právě zemřel poblíže Rýna, kde dodnes, na vrcholu jednoho pahorku mezi Koblenčí a Bonnem strmí jeho náhrobek, — byl, v samé Vídni, po dvakrát svědkem vítězné Revoluce. Jsou to francouzští důstojníci, kteří v listopadu 1805 jsou přítomni při prvním představení Fidelia. Jest to generál Hulin, vítěz Bastilly, jenž se ubytuje u Lobkovice, Beethovenova přítele a příznivce, téhož, jemuž jsou věnovány Eroika a c-moll. A 10. května 1809 Napoleon přenocuje v Schonbrunnu.

V brzku bude Beethoven nenáviděti francouzských vítězů. Přes to procítil horečku jejich hrdinské doby; a kdo ji necítí jako on, pochopí jen napolo tuto hudbu imperiálních dějův a vítězství.

*

Beethoven přerušil náhle Symfonii c-moll, aby napsal jedním dechem, bez obvyklých náčrtků Čtvrtou symfonii. Štěstí se mu zjevilo. V máji 1806 zasnoubil se s Terézou z Brunsvicku.) Ona milovala jej ode dávna, — od oné doby, kdy jako malá dívka učila se u něho hře na klavír, za jeho prvního pobytu ve Vídni. Beethoven byl přítelem bratra jejího Františka. R. 1806 byl hostem jejich v Márton-Vásáru v Uhrách a tam jest to, kde se milovali. Upomínka oněch šťastných dnů zachovala se ve vypravování Terézy Brunsvíkovy. „Jednoho nedělního večera, po obědě, při svitu luny, Beethoven usedl ke klavíru. Zprvu jen lehounce přešel rukou po klávesách. Znali jsme to, můj bratr František i já. Tak preludoval vždy. Pak udeřil několik akkordů v hlubokých tonech a zvolna, tajemně, slavnostně jal se hráti píseň od Sebastiana Bacha :

Moje matka a farář zdřímli; můj bratr zíral vážně před sebe, a já, prodšena jeho zpěvem a jeho pohledem, já pocítila život v jeho plnosti. — Nazítří ráno potkali jsme se v parku. Řekl mně: „Píši nyní operu. Hlavní osoba je ve mně, přede mnou, všudy kudy jdu, všudy kde dlím. Nikdy nebyl jsem na takové výši. Vše jest světlost, jasnost, čirost. Do této chvíle podobal jsem se děcku z pohádky, sbírajícímu kaménky a nevidoucímu nádherného květu,

16 Život Beethovenův

vykvetšího na jeho stezce..V máji 1806 stala jsem se jeho snoubenkou, pouze se svolením svého milovaného bratra Františka.“

Čtvrtá symfonie, psaná téhož roku, jest čistý květ dýšící vůní těchto neklidnějších dnů jeho života. Bylo správně poukázáno na tehdejší Beethovenovu snahu „uvést svého genia co nejtěsněji v shodu s tím, co bylo všeobecně známo a oblíbeno v tvarech odkázaných jeho předchůdci. Týž smířlivý duch, plynoucí z jeho lásky, působil i na jeho chování a způsob života. Ignaz von Seyfried a Grillparzer vypravují o něm, že byl pln jarosti, křepký, radostný, vzletný, ve společnosti dvorný, s dotěrnými trpělivý, pečlivě oblečen; a do té míry je klame, že ani nepozorují jeho hluchoty, říkajíce, že jest zdrav, krom zraku, který má slabý.

Tímže dojmem působí podobizna, romanticky elegantní a poněkud strojená, malovaná v téže době Maehlerem. Beethoven chce se líbiti, a ví, že se líbí. Zamilovaný lev: zakrývá spáry. Tušíš však pod jeho hříčkami, pod fantasiemi i samou vroucností Symfonie Hes-dur strašnou sílu, rozmarnou náladu, prudké nápady.

Tento hluboký klid neměl míti trvání; blahodárny vliv lásky však potrvál až do roku 1810. Jí asi bylo Beethovenovi děkovati za sebeovládání, působivší, že genius jeho vydal té doby své nejdokonalejší plody: onu klasickou tragedii, již jest Symfonie c-moll — a božský sen letního dne: Symfonii Pastorale (1808). Appassionata, inspirovaná Bouří Shakespearovou a již pokládal za

nejhlubší ze svých sonát, vyšla r. 1807, jest připsána Terezininu bratru. Teréze samé věnuje snivou a fantaskní sonatu op. 78 (1809). Dopis nedatovaný,³³) svědčící Nesmrtelné milence, vyjadřuje stejně jako Appassionata prudkost jeho lásky.

„Můj anděli, mé všechno, mé já... Prsa jsou plna toho, co ti mám říci... Pláči, když pomyslím, že obdržíš první zprávu ode mne snad až v sobotu. — Jakkoli mne miluješ, já tebe nad to miluji... Ach Bože! — jaký život!! Tak! bez tebe! Tak blízek! tak vzdálen! — Myšlenky mé spěchají k tobě, má nesmrtelná milenko (meine unsterbliche Geliebte), hned radostné, hned teskné, vyčkávající od osudu, zdali nás vyslyší. — Mohu žítí buď jen s tebou, nebo nežítí... Nikdy jiné nebude náležitosti mé srdce, nikdy — nikdy! — Ó Bože! Proč musíme se vzdalovati toho, co tolik milujeme? A přece život můj, jakým jest nyní, je život lopotný. Tvá láska činí mne nej šťastnějším i nejnešťastnějším z lidí. — Buď klidna ... buď klidna — miluj mne! Dnes — včera Jaká touha v slzách po tobě, tobě — tobě, můj živote — mé všechno. Žij blaze. — Ó, miluj mne stále — nezneuznávej nikdy nejvěrnějšího srdce svého milovaného L.

„Věčně tvůj, věčně má, věčně svoji.“

Který tajemný důvod zabránil štěstí těchto dvou bytostí milovavších se? — Snad nedostatek jmění, různost stavů. Možná, že Beethoven se vzpouzel dlouhému čekání, k němuž jej nutili, a pokoření tajiti se na neurčito svou

láskou. Snad, prudký, chorý a omrzelý, bezvolně trápil tu, již miloval a zoufal si nad tím. — Pouto bylo přetrženo; a přece ani on ni ona, zdálo se, nikdy nezapomněli své lásky. Až do posledního dne (zemřela teprve roku 1861) Teréza Brunsvíková Beethovena milovala. A Beethoven pravil roku 1816: „Když na ni vzpomenu, srdce mi tluče tak prudce, jako onoho dne, kdy zřel jsem ji po prvé.“ Z téhož roku pochází šest písní Vzdálené milence (An die ferne Geliebte) op. 98, rázu tak jímavého a hlubokého. Píše do svého zápisníku: „Srdce mé překypuje při pohledu na tuto rozkošnou přírodu a přece Ona tu není se mnou!“

Teréza darovala Beethovenovi svou podobiznu s věnováním: „Vzácnému genu, velkému umělci, dobrému člověku. T. B.“

V posledním roce jeho života kterýsi přítel přistihl Beethovena, samotna, líbajícího tuto podobiznu a mluvícího hlasitě dle svého zvyku: „Byla's tak krásná, tak vznešená, podobna andělům!“ Přítel se vzdálil, po chvíli se vrátil a shledav jej u klavíru, děl: „Dnes, můj starý příteli, není ve vaší tváři nic ďábelského.“ Beethoven odvětil: „To že mne navštívil můj dobrý anděl.“ — Rána byla hluboká. „Ubohý Beethovene,“ dí sám, „pro tebe není žádného štěstí zvenčí; ty musíš si všechno vytvořit sám v sobě, jedině v ideálním světě nalezněš přátel.“

Do zápisníku zapisuje: „Odevzdanost, hlubokou odevzdanost ve svůj osud: nemůžeš již žít sobě, jedině pro druhé; pro tebe není jiného štěstí, krom tvého umění. Ó Bože, dej mi síly, abych sebe překonal!“

*

Je tedy láskou opuštěn. Roku 1810 jest opět sám ale přišla sláva a vědomí moci. Je v plné síle mužného života. Oddává se svému prudkému a bouřlivému rozmaru, nedbaje již ničeho, bez ohledu na společnost, slušnost, úsudky druhých. Čeho se báti, čeho šetřiti? Ta tam byla láska, ta tam byla ctižádost. Jeho síla, hle, co mu zbývá, radost z vlastní síly a potřeba jí využití, bezmála nadužití. „Síla, toť morálka lidí líšících se od ostatních lidí.“ Upadl opět v bývalou nedbalost v obleku; a volnost jeho způsobů se stala smělejší než druhdy. Ví, že jest práv říci vše, i těm nejvyšším. „Neuznávám jiného znamení přednosti, vyjma dobrotu,“ píše 17. července 1812. Bettina von Brentano, setkavši se s ním v téže době, dí, že „žádný císař, žádný král nebyl si tak vědom své síly.“ Byla jeho mohutností očarována: „Když jsem jej zřela poprvé,“ píše Goethovi, „celý vesmír vůkol mne zmizel. Pro Beethovena zapomněla jsem veškerého světa, i tebe, ó Goethe!... Mám za to, že se nemýlím, řeknu-li, že tento muž daleko předstihuje novodobou civilisaci.“ Goethe hleděl poznati Beethovena. Setkali se v českých lázních Teplicích r. 1812 a hrubě si nerozuměli. Beethoven vášnivě podivoval se genu Goethovu; ale byl povahy příliš nespoutané a příliš prudké, aby se přizpůsobil povaze Goethově a nezranil ho. Sám vypravuje o kterémsi procházce, již konali spolu, kdy hrdý republikán, jímž byl, dal tajnému radovi velkovévody výmarského naučení o důstojnosti, jehož mu Goethe nikdy neodpustil.

„Králové a knížata mohou jmenovati profesory a tajnými rady, mohou je zahrnouti tituly a řády, avšak nemohou udělati velkých lidí, duchů povznesených nad světa rmut... a když jsou dva pospolu, jako já a Goethe, musí těm velkým pánům být jasno, co my pokládáme velkým. — Včera, vracejíce se, potkali jsme cestou celou císařskou rodinu. Zřeli jsme ji zdaleka. Goethe, odtrhnuv se ode mne, postavil se stranou; marně jsem mu domlouval, nedostal jsem jej ani o krok dále; i vtačil jsem klobouk do čela, zapíal svrchník a složiv ruce vzad, bral jsem se uprostřed nejhustšího davu — knížata a dvořané tvořili špalír; vévoda Rudolf přede mnou smekl, paní císařovna zdravila první. — Panstvo mne zná. — Zřel jsem, pro své vyražení, celý průvod defilovati před Goethem — stál, s kloboukem v ruce, hluboce skloněn, stranou. Dal jsem mu potom co proto, ničím jsem ho neušetřil. ?

Goethe rovněž nezapomněl.

Z té doby pocházejí Sedmá a Osmá symfonie, napsány v několika měsících v Teplicích r. 1812:

Orgie Rytmu a humoristická symfonie, skladby, v nichž projevil se snad nejpřirozeněji, zcela „rozepiat“ (aufgeknoepft), jak sám dí, s oním vzkypěním veselosti a zuřivosti, nenadálými protivami, vířivým a matoucím tryskáním, titanskými výbuchy, uváděví Goetha a Zeltra v zděšení,“) a způsobivší, že v severním Německu šířilo se o Symfonii A-dur. že jest to dílo opilcovo. Dílo člověka spitého, opravdu, ale silou a duchem. „Jsem,“ dí sám, „jsem Bakchus, jenž lisuje lahodný nápoj bohů pro lidstvo. Já

jsem to, jenž budí v lidech božské třestění ducha.“ Nevím, chtěl-li, jak napsal Wagner, vylicíti ve finále své symfonie dionyskou slavnost. Já spatřuji v této bujně Kermesse především důkaz jeho vlámského dědictví, rovněž jako shledávám jeho původ v jeho nespoutané volnosti slova i způsobů, jež tak rozkošně distonuje v říši kázně a poslušnosti. Nikde tolik otevřenosti a volné mohutnosti jako v Symfonii A-dur. Toť šílené plýtvání nadlidskými energiemi, bez cíle, pro rozkoš, rozkoš proudu, jenž přetéká a zaplavuje. Osmá symfonie není tak velikolepě mohutná, ale ještě úžasnější a pro člověka význačnější, směřující tragedii s fraškou a olbřímí sílu s hříčkami a nápady děcka.

Rok 1814 znamená vrchol slávy Beethovenovy. Na kongresu vídeňském bylo s ním jednáno jako s nejslavnějším mužem Evropy. Účastnil se činně slavností. Mocní tohoto světa vzdávali mu hold; pyšně přijímal jejich dvoření, jak se pochlubil Schindlerovi.

Nadchnul se pro válku za neodvislost. R. 1813 napsal symfonii na Vítězství Wellingtonovo a začátkem r. 1814 válečný sbor: Obrození Německa (Germanias Wiedergeburt). 29. listopadu 1814 řídil před posluchačstvem králů vlasteneckou kantátu: Slavný okamžik (Der glorreiche Augenblick), a k dobytí Paříže r. 1815 složil sbor: Dokonáno jest! (Es ist vollbracht!). Tyto příležitostné skladby vykonaly pro jeho slávu více než všechna jeho ostatní díla. Rytina Blasia Hoefla dle kresby Francouze Letronna, a divoká maska, již dle jeho

22 Život Beethovenův

tváře sejmul Franz Klein, skýtají živý obraz Beethovenův z doby vídeňského kongresu. Hlavní rys této lví tváře, sevřených čelistí, hněvných a bolestných vrásek jest vůle — taková napoleonská vůle. Poznáváme muže, jenž děl o Napoleonovi po bitvě u Jeny: „Žel, že nevyznám se ve válce jako v hudbě! Porazil bych ho!“ Ale království jeho nebylo z tohoto světa. „Říše má jest ve vzduchu,“ jak napsal Františku Brunsvíkovi. (Mein Reich ist in der Luft.)

*

Po této hodině slávy následuje doba nejtrudnější a nejnešťastnější. K Vídni neměl Beethoven nikdy sympatie. Duch hrdý a svobodný jako jeho nemohl míti zalíbení v tomto strojeném městě, ducha světáckého a prostředního, jemuž Wagner tak tvrdě vypálil v tvář znamení svého pohrdání.

Nezameškal jediné příležitosti, by se z Vídne vzdálil a okolo r. 1808 vážně na to pomýšlel opustiti Rakousko a odebrati se k dvoru Jerôma Bonaparta, krále vestfálského. Avšak Vídeň poskytovala hojně hudební opory; dlužno uznati, že byli tu vždy někteří vznešení milovníci hudby, kteří dovedli oceniti Beethovena a ušetřili svou vlast hanby jeho ztráty. Roku 1809 tři z nejzámožnějších šlechticů vídeňských: arcivévoda Rudolf, žák Beethovenův, kníže Lobkovic a kníže Kinský zavázali se mu vypomoci ročním platem 4000 zl. za podmínky, zůstane-li v Rakousku. „Kdyžtě jest prokázáno,“ pravili, „že člověku nelze se věnovati cele svému umění, leč je-li zbaven hmotných starostí, a že jen tehdy jest s to, aby tvořil taková vznešená

díla, která jsou slávou umění, podepsaní pojali úmysl poskytnouti Ludwigu van Beethovenovi pomoci a tím odstraniti bědné překážky, jež by se mohly klásti proti rozmachu jeho genia.“

Na neštěstí skutek neodpovídal slibům. Tento důchod byl vždy velmi nepřesně vyplácen; vbrzku pak ustal docela. Ostatně Vídeň podstatně se změnila po kongresu 1814. Společnost zaujata politikou odvracela svou pozornost od umění, hudební vkus byl porušen italianismem a moda, příznivá Rossinimu, nazývala Beethovena pedantem.

Přátelé a příznivci Beethovenovi se rozptýlili nebo zemřeli: kníže Kinský r. 1812, Lichnowský r. 1814, Lobkowic r. 1816, Rasumovský, pro nějž byl složil svá překrásná kvarteta op. 59, dával svůj poslední koncert v únoru 1815.

Roku 1815 Beethoven se rozchází s Breuningem, přítelem z dětství, bratrem Eleonořiným.

Od nynějška je sám: „Nemám žádných přátel a jsem na světě sám,“ zapisuje do zápisníku roku 1816.

Ohluchl úplně. Od podzimu 1815 neobcuje s lidmi leč písemně. Nejstarší Zápisník rozhovorů pochází z r. 1816. Jest známo Schindlerovo bolestné vypravování o představení Fidelia roku 1822:

„Beethoven si přál řídit při generální zkoušce... Hned při dvojzpěvu v prvním dějství bylo jasno, že neslyšel ničeho, co se dalo na jevišti. Značně zpožďoval takt; a zatím co orchestr se řídil dle jeho taktovky, zpěváci uháněli po svém. Nastal všeobecný zmatek. První kapelník

Umlauf navrhl okamžik oddechu, neudav důvodu, a po několika slovech, vyměněných se zpěváky, započalo se znovu. Opět tůž zmatek. Bylo třeba druhé přestávky. Nemožnost pokračovati za řízení Beethovenova byla jasna; ale jak mu to zepochopitelní? Nikdo neměl odvahy mu říci: „Odstup, ubohý nešťastníče, ty nemůžeš řídit.“ Beethoven znepokojen, vzrušen, obracel se na pravo a na levo, snaže se vyčísti z výrazu různých tváří a pochopiti, v čem vězí překážka: se všech stran ticho. Náhle, velitelsky mne zavolal. Když jsem k němu přistoupil, podav mi zápisník, dal mi znamení, bych psal. Napsal jsem tato slova: „Zapřísahám vás, byste nepokračoval; vysvětlím vám doma, proč.“ Jedním skokem seskočil do přízemí, volaje na mne: „Odejděme, rychle!“ Úprkem uháněl do svého bytu; vešed, padl bezvládně na divan, zakrýváje oběma rukama tvář; tak setrval až do oběda. U stolu nebylo možno dostati z něho slova; měl výraz sklíčenosti a přehlubokého hoře. Po obědě, když měl jsem se k odchodu, nepustil mne, vysloviv přání, že nechce býti sám. Když jsme se loučili, žádal mne, bych jej doprovodil k proslulému lékaři ušních chorob ... V celém svém dalším obcování s Beethovenem neshledávám dne, jenž by se dal přirovnati k tomuto osudnému listopado vému dni... Byl zasažen do srdce a až do své smrti žil pod dojmem tohoto ukrutného výjevu.

Dva roky potom, 7. května 1824, řídě Symfonii se sbory (či, jak stojí na programu, „účastně se řízení koncertu“) neslyšel jásotu zaburácevšího vším

posluchačstvem; nedotušil se ho, až když jedna z pěvkyně, uchopivši jej za ruku, obrátila jej tváří k obecenstvu a on zřel náhle posluchačstvo stojící, mávající klobouky, tleskající rukama.

Kterýsi anglický cestovatel, Russel, viděvši jej u klavíru okolo r. 1825, vypravuje, že když chtěl hráti pianissimo, klávesy se neozývaly a bylo dojemné sledovati za tohoto ticha pohnutí zračící se na jeho tváři a zkroucených prstech.

Zazděn v sebe sama, odloučen od ostatních lidí, neměl jiné útěchy kromě přírody. „Byla jeho jedinou důvěrnicí“ — dí Teréza Brunsvíková. Byla jeho útočištěm. Ch. Neate, poznavši jej r. 1815, praví, že nikdy neviděl člověka, který by tak vroucně miloval květiny, oblaka, přírodu: připadalo, že jimi žije. — „Nikdo na světě nemůže milovati venkov tak jako já,“ píše Beethoven. „Miluji strom více než člověka...“ Ve Vídni denně konal svou procházku na baštách. Na venkově se toulal, od svítání do noci, sám, bez klobouku, v slunci i dešti.

„Všemohoucí! — v lesích jsem šťasten — šťasten v lesích — kde každý strom hovoří Tebou. — Bože, jaká nádhera! — v těchto hvozdech, na pahorcích — zde jest klid — klid Tobě k službám.“

Nepokojný jeho duch nalézal tu úlevy. Soužil se starostmi o peníze. Roku 1818 píše: „Jsem málem přiveden na žebrotu a jest mi se tvářiti, jako bych měl všeho dostatek.“ A jinde: „Sonata op. 106 byla složena za tísnivých okolností. Je krušné pracovati pro chleba.“ Spohr

26 Život Beethovenův

vypravuje, že často nemohl vyjít pro své dřevé boty. Dluhoval značné obnosy svým nakladatelům a díla jeho mu nevynášela ničeho. K subskripci jeho Mše D-dur přihlásilo se sedm předplatitelů (mezi nimiž ani jeden muzikant). Obdržel sotva třicet nebo čtyřicet dukátů za své podivuhodné sonaty, z nichž každá jej stála tři měsíce práce. Kníže Galicyn přiměl jej, aby komponoval kvarteta op. 127, 130, 132, snad svá nejhlubší díla a jež, podobá se, psal svou krví; nezaplatil mu jich. Beethoven se hubil domácimi trampotami, nekonečnými spory, aby obdržel plat, jenž mu náležel, nebo aby si zachoval poručnictví nad synovcem, synem svého bratra Karla, zemřevšího na souchotě r. 1815. Na toto dítě přenesl všechnu potřebu obětovné lásky, již překypovalo jeho srdce. Tím uchystal si nová krutá muka. Připadá, jakoby jeho dar snášeti svůj osud, byl se o to staral, by neustále obnovoval a množil jeho bídu, aby geniu jeho nechybělo potravy. Bylo mu především zápoliti o malého Karla s nehodnou matkou, jež mu jej chtěla odejmouti.

„Ó můj Bože,“ píše, „má hradbo, má ochrano, mé jediné útočiště! Ty čteš v hlubinách mé duše a znáš trýzeň, již zakouším, mám-li způsobiti bolest těm, kdož mne chtějí oloupiti o mého Karla, můj poklad! Slyš mne, o Bytosti, jíž nevím jakým nazvati jménem, vyslyš vroucí prosbu nejnešťastnějšího ze svých tvorů!“

„O Bože! Pomoz mi! Ty zříš mne opuštěna všemi lidmi, proto že nechci se smlouvat s nespravedlností! Vyslyš prosbu mou, dej, bych alespoň v budoucnosti mohl

žítí se svým Karlem! ... Ó, krutý osude, nesmiřitelná sudbo! Ne, ne, mému neštěstí nebude konce!“

Tento synovec, tak horoucně milovaný, ukázal se napotom nehodným důvěry svého strýce. Dopisy Beethovenovy s ním jsou bolestné a drásavé, podobně jako dopisy Michelangelovy s jeho bratry, jsou však prostnější a dojemnější:

„... Mám se ještě jednou dožítí nejohavnějšího nevděku? Nuže, má-li pouto býti přetrženo, buďsi! Všichni nestranní lidé, kteří o tvém nevděku zvědí, budou tě nenávidět... Tíží-li tě smlouva mezi námi, s pánem bohem — učinil jsem seč jsem byl, mohu předstoupiti před Svrchovaného Soudce ...“

„Tak jsi zhýčkán, že nebylo by na škodu, kdybys konečně hleděl se státí prostým a pravdivým; srdce mé příliš trpělo licoměrným tvým chováním; těžko mi zapomenouti... Bůh je mým svědkem, sním jen a jen o tom, bych byl navždy vzdálen tebe i nehodného bratra a hanebné rodiny... Nemohu již míti důvěru v tebe.“ A podpisuje se: „Na neštěstí tvůj otec — či lépe, ne tvůj otec.“

Než odpuštění následuje ihned:

„Můj drahý synu! — Ani slovo — pospěš v mou náruč, neuslyšíš tvrdého slova, pro Bůh, neuvrhuj se v zkázu. — Budeš přijat s láskou jako vždy; — o tom, co činit pro tvou budoucnost, promluvíme si přátelsky. — Mé čestné slovo, žádných výčitek! Byly by marny. Ma se ti ode mne dostati jen láskyplné péče a pomoci. — Vrať se, — vrať se na věrné srdce svého otce. — Beethoven. — Vrať se, obdržev

tento list, ihned domů.“ (Na obálku připsal francouzsky: „Nepřijdeš-li, dojistá mne usmrtíš.“)

„K čemu ta přetvářka ... Nemáš se přetvářeti, nemáš lháti... Buď zdrav; ten, jenž nedal ti život, ale jenž ti ho zachoval, a co víc, jenž otcovsky, ba nad to, pečoval o vzdělání tvého ducha, snažně tě prosí, bys krácel jen a jen na pravé cestě všeho dobrého a spravedlivého. Sbohem. Tvůj věrný dobrý otec.“

Osnovav všeho druhu sny pro budoucnost svého synovce, jenž nebyl prost inteligence a jež by byl rád uvedl na dráhu vysokoškolskou, Beethoven musil nakonec svoliti k tomu, by se stal obchodníkem. Ale Karel navštěvoval herny a dělal dluhy.

V důsledku kteréhosi kormutlivého jevu, častějšího než se domníváme, mravní ušlechtilost strýcova, na místě aby na něho dobře působila, mu škodila, doháněla jej k vzpouře, jak praví oním ukrutným slovem, v němž se zračí tato bídná duše: „Stal jsem se horším, protože strýc chtěl, abych byl lepším.“

Dospělo k tomu, že v létě 1826 vpálil si kulku do hlavy. Nezemřel; ale byl to Beethoven, jenž bezmála zaplatil to smrtí: již nikdy se nevzpamatoval z tohoto ukrutného rozechvění.

Karel se uzdravil: žil až do konce, aby trápil svého strýce, jehož smrti nebyl tak zcela nesúčasně a u něhož nebyl v hodině smrti. — „Bůh mne nikdy neopustil,“ napsal Beethoven před několika lety svému synovci.

„Nalezne se někdo, kdo mně zatlačí oči.“ — Neměl to být ten, jež nazýval „svým synem“.

To z hlubiny této propasti trudu jal se Beethoven velebiti Radost.

Byl to plán jeho celého života. Již roku 1793 v Bonnu na to pomýšlel. Po celý život svůj chtěl opěvati Radost a korunovati ji jedním ze svých slavných děl. Po celý svůj život byl na vahách, jaký dáti hymně přesný tvar a určití dílo, v němž by jí vykázal místo. I co do Deváté symfonie byl dalek konečného rozhodnutí. Až do posledního okamžiku měl v úmyslu odložití Ódu na Radost pro nějakou desátou nebo jedenáctou symfonii. Dlužno si povšimnouti, že Devátá nemá nadpis Symfonie se sbory, nýbrž Symfonie se závěrečným sborem Ódy na Radost. Mohlo se jí dostati a málem se jí dostalo jiného závěru. V červenci 1823 Beethoven ještě na to pomýšlel dáti jí finale instrumentální, jehož později použil v kvartetu op. 132. Czerný a Sonnleithner tvrdí dokonce, že i po provedení (v květnu 1824) Beethoven nevzdal se této myšlenky.

S uvedením sboru do symfonie byly spojeny značné technické nesnáze, jak nám dosvědčují zápisky Beethovenovy a jeho četné pokusy uvésti sbory jinak a na jiném místě skladby. V náčrtech k druhému nápěvu adagia napsal: „Snad by se hodil sbor sem.“ Avšak nemohl se rozhodnouti odloučiti se od svého věrného orchestru. „Když mne napadne myšlenka,“ říkal, „slyším ji v některém nástroji, nikdy v hlase.“ Proto oddaluje co možno nejvíce upotřebiti hlasův; ano dává hráti zprvu

nástrojům nejen recitativy ve finále,TM) ba i samo thema Radosti. Avšak dlužno jíti ještě dále ve výkladu tohoto kolísání a těchto odkladů: příčina jejich jest hlubší. Tento nešťastný člověk, stále mučený hořem, stále prahnul po tom opěvati výbornost Radosti; a rok od roku odkládal svůj úkol, neustále schvacován vírem svých vášní a svou melancholií. Dosáhl toho až v den poslední. Avšak jak slavně!

V ten okamžik, kdy thema Radosti se zjeví poprvé, orkestr prudce ustane, nastává náhlé ticho: to dodává zpěvu tajemného a božského rázu. A právem: thema je vlastně jakýsi bůh. Radost sestupuje s nebes, obestřena nadpřirozeným klidem: lehounkým svým dechem laská utrpení; a dojem, jež vzbuzuje, je tak pln něhy, když se vkrádá do uzdravujícího srdce, že jako onomu Beethovenovu příteli „je ti do pláče při pohledu na její sladké oči“. Když potom thema přejde do hlasův, jest to v basovém hlase, kde nejprve se jeví, rázu vážného a poněkud stísněného. Leč, povlovně Radost se zmocňuje bytosti. Jest to dobývání, zápol s bolestí. A ejhle, rytmy pochodu, voje v pohybu, horoucí a supající zpěv tenorův, všechny ty chvějící se stránky, kde mníš slyšeti dech samého Beethovena, rytmus jeho oddechování a jeho roznícených výkřiků, zatím co se toulal v polích, skládaje své dílo, unášen kterousi démonickou zuřivostí, jako nějaký starý král Lear uprostřed bouře. Po válečné radosti následuje náboženská ekstase; pak jakási posvátná orgie, třestění lásky. Celé tetelící se člověčenstvo vztahuje ruce k

nebesům, vyrazí mocné výkřiky, vrhá se k Radosti a tiskne ji na své srdce.

Dílo Titanovo přemohlo všeobecnou prostřed nost. Frivolní Vídeň byla jím na okamžik otřesena; oblibovala jen a jen Rossiniho a vlašské opery. Beethoven, pokořen a zarmoucen, chtěl se usídliti v Londýně a pomýšlel na to dáti tam provozovati Devátou symfonii. Po druhé, jako v r. 1809, několik šlechtných přátel zadalo mu žádost, by neopouštěl vlasti. Pravili: „Víme, že jste složil novou skladbu chrámové hudby, v níž jste vyjádřil city vnuknuté vám vaší hlubokou věrou. Nadpozemské světlo pronikající vaší vznešenou duši ji prozaňuje. Víme ostatně, že vínek vašich velkolepých symfonií jest obohacen o jeden nehynoucí květ... Vaše nepřítomnost, za těchto posledních let, zarmucovala všechny, kdož k vám obraceli své zraky. Všichni uvažovali s tesknou, že genius, jemuž bylo vykázáno tak vysoké místo mezi žijícími, zmlkl, co kterýsi druh cizí hudby jal se šířiti v naší zemi, uváděje v zapomenutí plody německého umění... Jen a jen od vás národ očekává nový život, nové vavříny a nové království pravdy a krásna na vzdory módě ... Dejte nám naději, že vbrzku uzříme své tužby splněny... a kéž jaro, jež přichází, dvojnásob vzkvete, dík vaším vlohám, pro vás i pro svět!“ Tato velkodušná adresa ukazuje, jakou moc nejen umělec-ky, nýbrž i mravně měl Beethoven na výkvět tehdejšího Německa. První slovo, jež se naskýtá jeho ctitelům, by vzdali chválu jeho geniu, není slovo věda, ni umění: jest to slovo víra.

Beethoven byl tím hluboce dojat. Zůstal. Dne 7. května 1824 byly ve Vídni poprvé provedeny Mše D-dur a Devátá symfonie. Úspěch byl triumfální a nabýval téměř rázu buřičského. Když Beethoven vystoupil, byl uvítán pěti salvami potlesku; v této říši dvorní etikety byly zvykem jen tři salvy na uvítání císařské rodiny. Policii bylo učiniti konec projevům. Symfonie vyvolala frenetický jásot. Mnozí slzeli. — Beethoven po koncertě pohnutím omdlel; byl odnesen k Schindlerovi. Tam zůstal, v mrákotách, oblečen, bez jídla a pití, celou noc i následující ráno. Úspěch byl přechodný a praktického výsledku nebylo pro Beethovena žádného. Koncert nevynesl ničeho. Hmotná tíseň jeho života tím se nezměnila. Byl jako dříve chud, chor, osamělý — ale vítězem : — vítězem nad prostřednostmi lidí, vítězem nad svým vlastním osudem, vítězem nad svým utrpením. „Obětuj, obětuj vezdy pošetilosti života svému umění! Ó! Bůh nade všecko! (O Gott uber alles!)

*

Zmocnil se tak mety celého svého života. Uchvátil Radost. — Dovede setrvati na tomto vrcholu duše, ovládajícího bouře? — Dojista často asi znovu upadal do starých teskností. Jistě, poslední jeho kvarteta jsou plna podivných stínů. Přece, zdá se, že vítězství Deváté symfonie zůstavilo v něm slavnou stopu. Náměty, jež plánuje pro budoucnost: Desátou symfonií, Ouverturu na jméno Bachovo, hudbu ke Grillparzerově Melusině, ke Koernerovu Odysseu a Goethovu Faustu, biblické

oratorium Saul a David, dokazují, jak mocně duch jeho byl váben jasným klidem starých mistrů: Bacha a Haendla — a ještě více k světlu Jihu, k jižní Francii nebo k Itálii, již toužil procestovati.

Doktor Spiller, viděv jej r. 1826, praví, že tvář jeho zradostněla a zveselila. Téhož roku, když Grillparzer s ním mluví naposled, jest to Beethoven, který sklíčenému básníkovi dodává srdce. „Ach!“ děl tento, „kdybych měl tisící díl vaší síly a vytrvalosti!“ Časy jsou zlé; monarchická reakce tíží mysle! „Censura mě ubila,“ lká Grillparzer. „Musíš do severní Ameriky, chceš-li svobodně myslit, svobodně mluvit.“ Avšak žádná moc nemohla umlčeti myšlenku Beethovenovu. „Slova jsou spoutána; ale zvuky jsou na štěstí ještě volny,“ píše mu básník Kuffner. Beethoven jest veliký volný hlas, té doby snad jediný, myšlenky německé. Cítí to. Často mluví o povinnosti, jež mu byla uložena jednati skrze své umění „pro ubohé lidstvo“, pro „budoucí lidstvo“ (der künftigen Menschheit), jemu dobře činiti, dodávati mu statečnosti, zburcovati je ze spánku, bičovati jeho zbabělost. „Naší době“, psal svému synovci, „jest potřebí silných duchův, aby zbičovali bídné padouchy lidských duší.“ Doktor Müller roku 1827 praví, že Beethoven vždy svobodně se vyjadřoval o vládě, o policii, o šlechtě, i veřejně. Policie to věděla, trpěla však jeho kritiky a satyry jako nevinné blouznění a nechala na pokoji muže, jenž svým geniem tak neobyčejně proslul.

Nic tedy nebylo s to, aby sklonilo tuto nezkrotitelnou sílu. Případá, že si zahrává s bolestí. Hudba z těchto

posledních let, na vzdory tomu, že byla psána za trudných okolností, má často zcela nový ráz ironie, rekovného a radostného pohrdání. Poslední skladba, již dokončuje čtyři měsíce před smrtí, v listopadu 1826, nové finále kvarteta op. 130, jest nálady veselé. Ovšem, veselost tato není veselostí lidí. Hned jest to trpký a přerývaný smích, o němž mluví Moscheles, hned tklivý úsměv plynoucí z tolikerých překonaných utrpení. Co na tom, jest vítězem. Nevěří v smrt.

Přišla přece. Koncem listopadu 1826 rozstonal se ve Vídni zánětem pohrudnice po návratu z cesty, již podnikl v zimě, aby zajistil budoucnost svého synovce.

Přátelé jeho byli vzdáleni. Uložil synovci, aby poslal pro lékaře. Bídník rozkazu zapomněl, nevzpomenuv ho až dva dny potom. Lékař přišel příliš pozdě a špatně ošetřoval Beethovena. Tři měsíce zápolila silná jeho přirozenost s neduhem. 3. ledna 1827 ustanovil svého milovaného synovce dědicem odkazu. Vzpomněl svých drahých přátel na Rýně; napsal ještě Wegelerovi: „... Jak bych si přál s tebou si promluvit! Ale jsem příliš slab. Nemohu leč obejmouti tě v srdci mém, Tebe i Tvou Lorchen.“ Bída by byla zachmuřila poslední jeho chvíle, kdyby nebylo velkodušnosti několika anglických přátel. Byl velice něžný a trpělivý. Na smrtelném loži. 17. února 1827, po třech operacích, očekávaje čtvrté, píše s klidem: „Snáším vše trpělivě a myslím si: každé zlo přináší s sebou nějaké dobro.“

Tím dobrem bylo vykoupení, „konec komedie“, jak

dí umíraje — řekněme tragedie jeho života. Zemřel za bouře — sněhové bouře — za hřmění hromu. Cizí ruka zatlačila mu oči (26. března 1827).

*

Drahý Beethoven! Jiní velebili jeho veliké umění. Ale on jest mnohem více než první z hudebníků. On jest nejrekovnější síla novodobého umění. Jest největší a nejlepší přítel trpících a zápasících. Když jsme zesmutněni bédami světa, on to jest, jenž k nám přichází jako tehdy, když sedl ke klavíru u truchlící matky a beze slova utěšil plačící svým odevzdaným žalozpěvem. A když jsme znaveni věčným zápolem, ježž marně svádíme proti prostřednosti neřestí i ctností, jest nevýslovným dobrem ponořiti se do tohoto moře vůle a víry. Zachvacuje nás statečností, jakýmsi štěstím ze zápasu, opojením vědomí, jež cítí v sobě kteréhosi Boha. Zdá se, že svým stálým obcováním s přírodou na konec se přizpůsobil jejím hlubokým činorodým silám.

Grillparzer, podivovavší se Beethovenovi s jakousi bázní, praví o něm: „Šel až k onomu strážnému bodu, kde umění splývá s divokými a rozmarnými živly.“ Schumann píše podobně o Symfonii c-moll: „Kdykoliv ji slyšíš, působí na tě mocí nezměnitelnou, jako ony přírodní jevy, které byť se jevily sebe častěji, vždy nás naplňují bázní a úžasem.“ A Schindler, jeho důvěrník: „Ovládl ducha přírody.“ — A to jest pravda: Beethoven jest přírodní silou; a jest homérsky velikolepá podívaná na tento zápol živelné moci s ostatní přirozeností.

Jeho celý život podobá se bouřnému dni. — Na počátku mladé jasné jitro. Jedva několik nyvých dechů. Než již v nehybném vzduchu kterási skrytá hrozba, tíživá tucha. Z čista jasna táhnou veliká mračna, tragická burácení, dusivá a strašná ticha, zuřivé poryvy vichru Eroiky a c-moll. Než jasnost dne tím není ještě dotčena. Radost zůstává radostí, smutek chová stále naději. Ale po r. 1810 duševní rovnováha se láme. Světlo se stává podivným. I z nejjasnějších myšlenek zříme jakoby stoupaly chmury, rozptylují se; znovu se shlukují, zasmušují srdce teskným a přelétavým stínem. Často připadá jakoby hudební myšlenka všecka zanikala, tonula, když se byla jednou nebo dvakrát vynořila z husté mlhy; neobjevuje se, leč na konci skladby s vichřicí. I sama veselost ztrpkla a zdrsněla. Jakási horečka, jakýsi jed se mísí ve všechno cítění. Bouře přibývá, čím více se schyluje k večeru. A hle, těžká mračna plná blesků, temna noci, hrozící bouřemi začátku Deváté. Tu, za nejprudšího buranu, temnoty se prorvou, noc s oblohy jest zahrnána a projevem vůle vrací se opět jasná pohoda dne.

Které vítězství se rovná tomuto, která bitva Bonapartova, které slunce u Slavkova dosahují slávy tohoto nadlidského úsilí, tohoto vítězství, nejslavnějšího, jakého kdy dobyl Duch: člověk nešťastný, chudý, chorý, osamělý, bolest stavší se člověkem, jemuž svět odepírá radosti, sám tvoří Radost, aby ji dal světu. Kuje ji svou bédou, jak sám řekl kterýmsi hrdým slovem, v němž se shrnuje jeho život a jež jest heslem každé hrdinské duše.

Skrze Utrpení Radost.
(Durch Leiden Freude.)
(Lichnowskému, 21. září 1814.)

DOPISY

ZÁVĚŤ HEILIGENSTADTSKÁ

O vy lidé, kteří mne pokládáte nebo vydáváte za nepřátelského, urputného zarytce nebo misantropa, jak mně křivdíte. Neznáte tajné příčiny toho, co se vám tak jeví. Srdce mé a mysl má byly od dětství pro něžný cit přízně; i k vykonávání velkých skutků byl jsem vždy ochoten. Avšak uvažte jen, od šesti let zachvátil mne neblahý stav, zhoršený nesoudnými lékaři; byv rok od roku klamán v naději na zlepšení, konečně dohnán k vyhlídce na trvalou nemoc) — (jejíž léčba snad potrvá léta, ač není-li nemožna) ; ohnivě, živě letory, ba vnímavý pro společenské zábavy, bylo mi záhy se odloučiti od lidí, osaměle trávit život; zachtělo-li se mi druhdy nedbati toho, ó jak tvrdě byl jsem opětovnou smutnou zkušeností mého špatného sluchu odražen a přece nebylo mi ještě možno říci lidem: mluvte hlasitěji, křičte, neboť jsem hluch! Ach! jak by bylo možno, abych odhalil slabost toho smyslu, který měl jsem míti jemnější než druzí, smyslu, jež jsem měl někdy na výsost dokonalý, jako měl nebo má málokterý z lidí mého povolání ! — Ó, toho nemohu! — proto odpusťte, uvidíte-li, že se uchyluji do ústraní tam, kde bych tak rád se s vámi družil. Dvojnásob bolí mě mé neštěstí, poněvadž způsobuje, že musím býti zneuznán. Mně jest zakázáno okřáti ve společnosti lidí, důvěrnějších rozhovorech, vzájemných projevech. Jsem sám; jen pokud

42 Život Beethovenův

toho vyžaduje naléhavá nutnost, smím si troufati mezi lidi; musím žít jako psanec; blíží-li se společnosti, přepadá mne žhavá úzkost ze strachu, že budu vysazen nebezpečností upozorniti na svůj stav. — Tak tomu bylo i za minulého půl roku, jež jsem trávil na venkově. Můj moudrý lékař, radiv mně, bych co nejvíce šetřil svého sluchu, přišel takřka vstříc mému nynějšímu přirozenému rozpoložení mysli; přes to, mnohdy stržen pudem k společnosti, dal jsem se v ni vyvábiti. Než, jaké pokoření, když někdo stál vedle mne a zdaleka slyšel flétnu a já neslyšel ničeho nebo někdo slyšel zpívati pastevce a já stále neslyšel ničeho ; takové příhody uváděly mne na pokraj zoufalství; chybělo málo a byl bych sám skončil svůj život. — Jediné Umění mne zadrželo. Ach! Připadalo mi nemožným, abych opustil svět dříve, než vykonám vše, k čemu jsem se cítil zavázána. A tak jsem trávil tento bídný život — opravdu bídný, s tak dráždivým tělem, že jen poněkud rychlá změna může mne uvést z nejlepšího stavu do nejhoršího. — Trpělivost — říká se, tu jest mi zvoliti za svého vůdce; učinil jsem tak. — Pevný, doufám, má zůstatí úmysl můj vytrvati, až se zlíbí neúprosným Parkám přestříhnouti nit. Možná, že bude lépe, možná že ne: jsem připraven. Již v svém dvacátém osmém roce nucen se státi filosofem, není snadné ; pro umělce tím nesnadnější než pro kohokoliv.

Božstvo! Ty zříš v mé nitro, ty můžeš, ty víš, že jen a jen láska k lidem a touha dobře činiti v něm sídlí. Ó lidé, až budete jednoho dne toto čísti, myslete si, že jste mně

křivdili; a nešťasný nechť se utěší, nalezna nešťastného jako je sám, jenž na vzdory všem překážkám přírody vykonal vše, seč byl, aby byl přijat do řady vybraných umělcův a lidí. — Vy, moji bratři, Karle a (Jene), až zemru a bude-li prof. Schmidt ještě naživu, poproste ho mým jménem, by vylíčil mou nemoc a k tomuto letopisu mé nemoci připojte tento mnou napsaný list, aby aspoň po mé smrti svět co možná nejvíce byl se mnou smířen. Zároveň vás oba ustanovuji dědici mého malého jmění (možno-li je tak nazvati), rozdělte se o ně poctivě, snášejte se a napomáhejte druh druhu. Čím jste mně ublížili, víte, bylo vám již drahně prominuto. Tobě, bratře Karle, ještě zvláště děkuji za tvou v poslední pozdější době mně prokazovanou přichylnost. Mým přáním jest, aby vám byl souzen lepší, bezstarostnější život než mně. Ved'te děti svých k ctnosti; ona jediná může oblažiti, nikoli peníze. Mluvím ze zkušenosti. Ona to byla, jež i v bídě dodávala mi srdce; jí, krom svého umění, děkuji, že neskončil jsem svůj život sebevraždou. — Buďte zdraví a milujte se! — Všem přátelům děkuji, zejména knížeti Lichnowskému a prof. Schmidtovi. — Přeji si, aby nástroje od knížete L. byly uchovány u jednoho z vás; nechť však nevznikne proto žádný spor mezi vámi; jakmile však vám mohou sloužiti k něčemu prospěšnějšímu, pro dejte je. Jak byl bych rád, moha vám i v hrobě ještě býti k užítku! —

Dokonáno tedy — s radostí chvátám smrti vstříc; — přijde-li dříve, než bych měl příležitosti rozvinouti všech svých uměleckých schopností, přijde vzdor mému

44 Život Beethovenův

tvrdému osudu příliš záhy a přál bych si ji později. — Než i tak jsem spokojen; neosvobodí-liž mne od utrpení nemajícího konce? — Přijď, kdy chceš, jdu Ti zmužile vstříc! — Sbohem a nezapomeňte mne zcela v smrti; zasloužil jsem si toho od vás; neboť často jsem v životě na vás pamatoval, abych vás učinil šťastnými. Buďte jimi. —

Ludwig van Beethoven.

V Heiligenstadtě, dne 6. října 1802.

(Pečeť.)

MÝM BRATŘÍM KARLU A (JANOVI)

Čisti a vykonati po mé smrti.

V Heiligenstadtě, dne 10. října 1802.

Tedy se loučím s tebou — a to smuten. — Milovaná naděje, s kterou jsem sem přišel — býti vyléčenu alespoň do jisté míry — musí mne nyní docela opustit. — Jako to listí jeseně uvadši opadává — tak i ona pro mne uvadla; málem tak jak jsem přišel, odcházím. — I pevná statečnost, jíž jsem byl tak často prodšen za krásných letních dnův — i ona se rozprchala. — Ó Prozřetelnosti — jen jeden přej mi čistý den radosti! — Tak dávno již, co pravé radosti vroucí ozvěna mi cizí. — Ó kdy — ó kdy, ó Božstvo! ucítím ji opět v přírody a lidí svatostanu? — Nikdy? — Ne! — Ó, to by bylo příliš kruté!

PASTORU AMENDOVI

Ve Wirbenu v Kurlandsku. Můj milý, dobrý Amendo, můj srdečný příteli. Vroucně dojat, se směsí bolu a radosti obdržel a četl jsem tvůj poslední dopis. K čemu mám přirovnati tvou ke mně věrnost a příchynost ! Ó, jak je krásné, že's mi zůstal povždy tak věren. Tebe jsem zkusil a já tě rozeznávám od ostatních — Ty nejsi žádný vídeňský přítel, nikoliv, ty's jeden z těch, jaké plodivá má rodná země; jak často si po tobě zatoužím, neboť tvůj Beethoven žije velmi nešťasten. Věz, že má nejušlechtilejší část, sluch, velice utrpěl. Již tehdy, když byl's u mne, cítil jsem toho příznaky a zamlčel toho; od té doby bylo stále hůř a hůř. Dá-li se to vyléčit, dlužno vyčkati; původem jest prý můj břišní neduh. Z toho jsem bezmála uzdraven, zdali i můj sluch se vyhojí? Doufám, avšak stěží, takové choroby bývají nevléčitelný. Jak trudně jest mi nyní žíti, všeho, co milé mi a drahé, se vystříhati a nad to uprostřed tak bídnych, sobeckých lidí jako Mohu říci, ze všech nejlépe osvědčil se Lichnowský. Od minulého roku vyplatil mně 600 zl.; to a dobrý odbyt mých děl činí, že jsem s to, abych žil prost starostí o živobytí. Vše, co nyní napíšeš, mohu ihned pětkráté prodati, a za dobrý plat. — V poslední době psal jsem dosti pilně. Zvědév, že's u... objednal klavíry, chci ti některé skladby zaslati v bedně některého z nich, aby tě to tolik nestálo.

Nyní sem přišel k mé útěše opět jednou člověk, z jehož obcování a nezištného přátelství se mohu těšiti; jest to druh z mládí.) Již často jsem s ním o tobě hovořil a řekl jsem mu, že od doby, kdy jsem opustil svou vlast, ty's z těch, které vyvolilo mé srdce. — Ani on nemá rád ... ? ten jest a zůstane příliš mdlý pro přátelství, a já mám jej a... za pouhé nástroje, na nichž mohu hráti, kdy se mi líbí: ale nikdy nemohou se státi důstojnými svědky mého niterného a vnějšího konání, ni opravdovými účastníky mého života; cením jich jen dle toho, čeho mi prokazují.

O, jak bych byl nyní šťasten, maje svůj dokonalý sluch! Spěchal bych k tobě; než tak všeho jest mi se vzdalovati, má nejkrásnější léta uprchnou, aniž bych vykonal, co mně můj talent a má síla velely. — Smutná resignace, k níž jest mi bráti útočiště!... Ovšem jsem si předsevzal nedbati toho, jen bude-li to možno? Ano, Amendo, jestli po uplynutí půl roku sluch můj neozdraví, vyžádám si tě, pak musíš vše opustit a přijíti ke mně; budu cestovati (při hře a skladbě neduh můj mně hrubě nevadí, jedině při obcování s lidmi) a ty budeš mým průvodcem: jsem jist, mé štěstí mne nemine; s čím bych se teď nemohl měřiti! Od doby, co's odešel, skládal jsem skladby všeho druhu, i opery a kostelní hudbu. Vid', ty mi toho neodepreš, pomůžeš příteli nésti jeho strasti, jeho zlo. I svou hru na klavír jsem velmi zdokonalil, i doufám, že tato cesta bude i tobě k štěstí. Pak zůstaneš již navždy u mne.

Všecky Tvé listy jsem správně obdržel; třeba že odpovídám zřídka kdy, byl's mně přece vždy přítomen a

srdce mé bije pro tebe jako vždy vroucně. — Co ti píši o svém sluchu, prosím, zachovej jako hluboké tajemství a nesvěřuj nikomu, nechť to kdokoliv. — Piš mi hodně často. Tvé listy, byť sebe kratší, mne utišují a mne utěšují. Očekávám vbrzku opět list od tebe, můj milý. — Své kvarteto) nešiř dále, poněvadž jsem je velmi přeměnil, neboť teprve teď umím jak náleží skládati kvarteta, to uvidíš, až je obdržíš. — Nyní sbohem! milý, dobrý; máš-li za to, že bych zde mohl pro tebe něco příjemného vykonati, rozumí se samo sebou, že dáš o tom nejdříve zprávu svému věrnému, tě opravdu milujícímu

L. v. Beethovenovi.

DOKTORU FRANZU GERHARDU WEGELEROVI

Ve Vídni, 29. června 1801.

Milý, dobrý Wegelere! Jak velmi ti děkuji za tvou vzpomínku. Tak málo jsem toho zasloužil nebo zasloužiti se snažil, a tys přece tak přelaskavý a nedáš se ničím — ani mou neodpustitelnou nedbalostí — odpuditi; zůstáváš vezdy týž věrný, dobrý, šlechtný přítel. — Ze bych kdy mohl tebe a vůbec vás, kdož jste mi kdysi byli tak milí a drazí, zapomenouti, nikoli, tomu nevěřte! Jsou okamžiky, kdy sám po vás toužím, kdy bych si přál nějakou dobu s vámi prodlíti. — Svou vlast, onen krásný kraj, kde jsem spatřil světlo světa, mám stále tak krásnou, stále tak jasnou před očima, jako když jsem vás opustil. Krátce, onen okamžik, kdy vás opět budu moci spatřiti a pozdraviti našeho otce, Rýn, budu pokládati za nejšťastnější událost svého života. Kdy to bude, nemohu ti ještě s určitostí říci. — Tolik mohu vám říci, že jen velmi velkého mne uvidíte; nejen co umělce máte mne shledati většího, ale i jako člověka lepšího, dokonalejšího; a bude-li té doby trocha blahobytu v naší zemi, pak má mé umění sloužiti jen a jen dobrou chudých. Ó blažený okamžiku, jak jsem šťasten, že mohu si tě sám zjednat, sám vytvořiti!

O mém postavení si přeješ věděti; nuže, není tak zlé. Od minulého roku dává mi Lichnowský, jenž (byť

se ti zdálo neuvěřitelné, co tu píše) byl a zůstal mým nejbližším přítelem — (byla i mezi námi drobná nedorozumění; než neutvrdila právě ona naše přátelství?) roční důchod 600 zl., pokud se mi nenaskytne nějaké vhodné postavení. Mé skladby vynášejí mně mnoho a mohu říci, že málem mám více objednávek, než mně možno vyhověti. Pro každou skladbu mám šest, sedm nakladatelův a více, když si dám práci: nesmlouvá se již se mnou; já žádám a oni platí. Jak vidíš, jest to hezká věc, na př. vidím některého přítele v nouzi: nedovolí-li má kapsa, bych mu okamžitě přispěl ku pomoci, potřebuji jen dáti se do práce a vbrzku jest mu spomoženo. Také jsem hospodárnější než dříve; kdybych zde trvale zůstal, docílil bych toho, že bych každého roku vyhradil si jeden den pro koncert, jichž jsem dával několik. Žel, že závistivý démon — mé bídné zdraví — špatně se mnou zahrál: můj sluch totiž ode tří let více a více slábnul a příčinou toho jest prý můj břišní stav, který byl, jak víš, již tehdy bídný; ale zde ještě se zhoršil, ježto jsem trpěl stálým průjmem a v důsledku toho kromobyčejnou slabostí. Frank chtěl mému tělu opět dodati „tónu“ (tonifikovati) posilujícími léky a mému sluchu mandlovým olejem, ale se špatnou se potázel ! Z toho nebylo nic, sluch byl horší a horší a břich byl stále v témže stavu; to potrvalo až do loňského podzimu, kdy byl jsem mnohdy zoufalý. Tu poradil mi kterýsi lékařasinus studené lázně, jiný, moudřejší, obyčejné vlažné lázně dunajské; ty učinily zázrak; břicho se zlepšilo, sluch zůstal jako dříve nebo se zhoršil. Tuto

zimou dařilo se mně opravdu bídě; trpěl jsem ukrutnými průjmy a upadl úplně v bývalý stav; tak to trvalo až do předešlého měsíce, kdy vyhledal jsem Veringa, maje za to, že tento stav vyžaduje také chirurga, a krom toho měl jsem k němu vždy důvěru. Zdařilo se mu málem zúplna tento prudký průjem zastaviti; nařídil mně vlažnou dunajskou lázeň, do níž mi bylo pokaždé vylíti láhvičku sílicí tekutiny; nepředepsal žádných lékův — vyjma asi od čtyř dnů — pilulky pro žaludek a nějaké thé pro ucho, i mohu říci, že cítím se lépe a silnější; jen v těch mých uších ve dne v noci to hučí a ječí (sausen und brausen). Mohu říci, trávím svůj život bídě. Bezmála ode dvou let vyhýbám se všemu společenskému obcování, protože nemohu lidem říci: — Jsem hluch. Kdybych měl jiný obor, bylo by to snazší; ale v mém povolání jest to strašný stav; nad to moji nepřátelé, jichž jest nemálo, co by tomu řekli! — Abys měl pojem o této hluchotě, věz, že v divadle jest mi státi těsně u orkestru, abych rozuměl pěvci. Vysokých tónů nástrojů, hlasů, jsem-li jen trochu opodál, neslyším; jest se diviti, že jsou tací lidé, kteří za hovoru toho ještě nezpozorovali; poněvadž bývám ponejvíce roztržit, pokládají to za roztržitost. Leckdy sotva slyším hovořícího, mluvícího potichu, slyším zvuky, ale neslyším slov: a přece, křičí-li kdo, nesnesu toho. Co z toho bude, to vědí nebesa. Vering říká, že dojistá bude lépe, ne-li zcela dobře. — Často již jsem proklel svůj život (i tvůrce [und den Schopfer] — schází u Nohla). Plutarch přivedl mne k resignaci. Chci, ačli to možno, vzdorovati svému osudu;

třeba že nastanou takové okamžiky mého života, kdy budu nej nešťastnější tvor boží. Prosím tě, nikomu neříkej o tomto mém stavu, ani Lorchen, svěřuji ti to jako tajemství. Byl bych rád, kdybys o tom jednou Veringovi dopsal. Kdyby tento stav měl potrvati, odebral bych se příštího jara k tobě; najmeš pro mne někde v krásné krajině dům na venkově a chci se státi na půl roku sedlákem. Snad se to tím změní. Resignace! jaké to smutné útočiště a pro mne to jediné, jež mi zbývá! — Ty mi přece odpustíš, že v trudném tvém stavu uvaluji na tebe tuto přátelskou starost.

Steffen Breuning jest nyní zde a vídáme se skoro denně; působí tak dobře vzbouzeti dávné pocity! Stal se z něho opravdu dobrý, znamenitý hoch, který něco ví a má — jako my všichni, více nebo méně — srdce na pravém místě... Chci psáti také dobré Lorchen. Nikdy jsem žádného z vás, milých, dobrých nezapomněl; i když nedávám o sobě zpráv; ale psaní, ty víš, nebylo nikdy mou záležitostí. Nejlepší moji přátelé neobdrželi po léta žádných ode mne listů. Žiji jen a jen v svých notách a sotva je jedna skladba hotova, již se začíná druhá. Tak, jak nyní pracuji, píši často tři nebo čtyři skladby současně. — Piš mně nyní častěji; však se vynasnažím, bych nabyl času druhdy ti napsati. Pozdravuj mi všechny... Buď zdrav, dobrý, věrný Wegelere! Buď jist lásky a přátelství svého

Beethovena.

WEGELEROVI

Ve Vídni, 16. listopadu 1801.

Můj dobrý Wegelere!

Děkuji ti za nový důkaz péče o mne, tím spíše, že jí tak málo zasluhuji. — Chceš věděti, jak se mi daří, čeho potřebuji; jakkoliv nerad o těchto věcech hovořím, přece nejraději činím tak s tebou.

Vering dává mně od několika měsíců náplasti na obě ramena. Je to nesmírně nepříjemná léčba; nejen že mne pokaždé na několik dnů zbavuje volného užívání paží — o bolesti ani nemluvě ... Ovšem hučení a ječení v uších trochu polevilo, zvláště v uchu levém, avšak můj sluch se dosud o nic nezlepšil; netroufám si tvrditi, zdali se spíše nezhoršil. — Břichu daří se lépe, zvláště po několikadenním užívání vlažných lázní cítím se osm, deset dní dosti dobře. Občas užívám sílicích léků pro žaludek; s obklady léčivých bylin, dle tvé rady, také nyní začínám. — O sprchách Vering nechce ani slyšet; vůbec jsem s ním velmi nespokojen; příliš málo péče a pozornosti věnuje takové chorobě; kdybych sám občas k němu nešel, nespátřil bych ho. — Co soudíš o Schmidtovi? Nerad ovšem měním, avšak mám za to, že Vering jest přílišný praktik, než aby četbou zjednal si mnoho nových ideí. — To se mi Schmidt zdá být zcela jiným člověkem a snad by nebyl tak nedbalý. — Vypravují se divy o galvanismu, co o

tom soudíš? Kterýsi lékař mně říkal, že viděl hluchoněmé dítě nabyvší opět sluchu, a muže, jenž byl sedm let hluchý a rovněž se vyhojil. — Doslechl jsem právě, že tvůj Schmidt činí s tím pokusy. — Žijí nyní opět trochu příjemněji, poněvadž obcují více s lidmi. Sotva bys uvěřil, jak pustý, trudný život jsem trávil za těchto dvou let; jako přízrak zjevoval se mi všude můj sluch, prchal jsem před lidmi a musil se zdáti misantropem a jsem jím přece tak málo! — Změnu tu způsobila jedna milá kouzelná dívka, jež mne miluje a již miluji; jest to ode dvou let opět několik šťastných chvil a jest to poprvé, kdy cítím, že manželství by mohlo obšťastni ti. Žel, není mého stavu — a teď — bych ani nemohl se oženiti: musím se ještě hodně činiti. Nebýti mého sluchu, byl bych již dávno procestoval půl světa a to musím. — Pro mne není větší rozkoše než vykonávati své umění a ukazovati je. — Nevěř, že bych byl u vás šťasten. Co by také mohlo mne učiniti šťastnějším? I vaše péče by mne bolela; co chvíli četl bych ve vašich tvářích soucit a byl bych tím jen nešťastnější. — Ony krásné rodné kraje, co mne k nim vábilo? Nic než doufání v lepší stav; teď byl by se splnil — nebýti mého neduhu. Oh! Obejmul bych svět, jsa ho prost! Mládí mé, ano, to cítím, teprve nyní se začíná; nebyl jsem vždy choř? Tělesná má síla roste od některé doby více než kdy a rovněž mé duševní síly. Každým dnem jsem bližší mety, již cítím, ale nemohu vyjádřiti. Jen zde může tvůj Beethoven žíti. Žádného spočinu! — Neznám jiného krom spánku; a velmi toho želim, že jest mi nyní mu dopřávati více

než druhdy. Kéž alespoň zpola jsem zbaven své choroby: a pak — co dokonalý, zralý muž přijdu k vám, obnovím bývalé přátelské city. Tak šťastného jak jest mi zde na světě souzeno býti, máte mne zřítí, nikoli nešťastného. — Ne, toho bych nesnesl! Uchvátím osud za chřtán, nemá mne tak úplně zkrušiti. — Ó, je tak krásné žíti život tisíckrát! — Pro život klidný, ne, to cítím, se nehodím. — Vše krásné a uctivé Lorchen ... Máš mne přece trochu rád? Buď přesvědčen o lásce i přátelství svého

Beethovena.

DOPIS WEGELERŮV A ELEONORY VON BREUNING BEETHOVENOVĚ

V Koblenci, 28. prosince 1825.

Můj drahý starý Ludvíku, nemohu dáti odjeti do Vídně jednomu z desíti dětí Rieserových, abych se ti neuvedl na pamět. Jestli od dvaceti let, co jsem opustil Vídeň, jsi neobdržel každé dva měsíce dlouhého listu, můžeš z toho viniti své mlčení, následovavší po prvních dopisech, jež jsem ti poslal. To není správné a zvláště nyní; neboť my starší lidé tak rádi žijeme v minulosti a ze všeho nejmilejší jsou nám upomínky na naše mládí. Alespoň co mne se týče, má známost s tebou a mé vroucí k tobě přátelství, díky tvé dobré matce, blahé paměti, jest nejsvětější bod mého života, k němuž se obracím s radostí... Zvedám k tobě zraky jako k hrdinovi a jsem hrd, že mohu říci: „Nebyl jsem bez vlivu na jeho vývin; svěřoval mně své tužby a své sny; a když později byl tak často zneuznáván, já dobře věděl, co chtěl.“ Chvála Bohu, že o tobě mohu mluvit se svou ženou a nyní se svými dětmi! Dům mé tchýně byl ti více domovem než vlastní, zvláště po úmrtí tvé šlechtné matky. Řekni nám jen ještě jedenkrát: „Ano, mvslím na vás, v radosti, v smutku.“ Člověk, byť se byl povznesl tak vysoko jako ty, není šťasten leč jednou v životě: za svého mládí. Tvé myšlenky asi často radostně

zalétají ke kamenům v Bonnu, Kreuzbergu, Godesbergu atd.

Teď chci mluvit o nás, abych ti dal příklad, jak mně máš odpovědět.

Po mém návratu z Vídně, 1796, dařilo se mi dosti špatně; po mnohá léta bylo mi žítí jen z mé lékařské praxe; a trvalo několik let v onom chudobném kraji, než jsem měl, čeho jsem potřeboval. Později, stav se profesorem s ročním služným, oženil jsem se roku 1802. Rok potom narodila se mi dcera, která žije a jest ve všem dokonalá. Ona má, krom velmi bystré soudnosti, jasnou mysl svého otce a rozkošně hraje sonaty Beethovenovy. Není to její zásluhou, jest to vrozený dar. R. 1807 narodil se mi syn, jenž studuje nyní v Berlíně na lékařství: za čtyři roky pošlu jej do Vídně: postaráš se o něho?... V srpnu slavil jsem své šedesáté narozeniny, v kruhu asi šedesáti přátel a známých, z předních lidí města. Od roku 1807 zde bydlím, mám nyní pěkný dům a dobré místo. Moji představení jsou se mnou spokojeni a král udělil mně řády a medaile. Lori i já jsme zdraví. — Nyní jsem tě důkladně obeznámil s našimi poměry. Řada je na tobě ... Což už nikdy nechceš odvrátiti svých zrakův od věže sv. Štěpána? Cesta nemá pro tebe půvabu? Nikdy již nechceš spatřiti Rýn? — Od paní Lory vše srdečné, i ode mne. Tvůj prastarý přítel

Wegeler.

V Koblenci, 29. prosince 1825.

DOPIS WEGELERŮV A ELEONORY VON
BREUNING BEETHOVENOVÍ 61

Drahý Beethovene, tak ode dávna drahý ! Bylo mým přáním, aby Wegeler vám opět jednou psal. — Nyní, kdy mé přání jest splněno, mám za to, že musím také připojiti dvě slůvka — nejen abych se vám uvedla na paměť, ale abych zopakovala naléhavou prosbu, zda nemáte již pražádné touhy spatřiti opět Rýn a své rodné město — a způsobiti Wegelerovi i mně tu největší radost. Naše Lenchen vám děkuje z tolika šťastných hodin; tak ráda o vás slyší vyprávěti; — zná všecka drobná dobrodružství z našeho radostného mládí v Bonnu, — ví o roztržce i udobření... Jak byla by šťastna, kdyby vás poznala. — Děvče, žel, nemá hudební vlohy, ale tak se činila, s takovou pílí a vytrvalostí, že hraje vaše sonaty, variace atd...., a ježto hudba jest stále Wegelerovi největším potěšením, způsobuje mu tím mnohou příjemnou hodinu. Julius má hudební nadání, ale byl až dosud nedbalý; — od šesti měsíců učí se s velikou chutí a radostí hře na cello; a maje dobrého učitele, mám za to, že učiní dobré pokroky. — Obě děti jsou velké a podobají se otcí; — i co do veselé mysli, již Wegeler, díky Bohu, dosud zcela nepozbyl ... Jest mu pravou rozkoší hráti themata vašich variací, těm starým dává přednost, ale často hraje i některé z nových s neuvěřitelnou trpělivostí. — Váš Opferlied jde mu nade vše; nikdy Wegeler nevzkročí do svého pokoje, aby nesedl ke klavíru. — Tak, drahý Beethovene, vidíte, jak stále trvá a žije naše vzpomínka na vás. — Povězte nám zase jednou, že si toho vážíte a že nejsme zcela zapomenuti. — Kdyby nebylo často tak nesnadno splniti svá nej dražší přání, byli

bychom již navštívili mého bratra ve Vídni, abychom měli potěšení shledati se s vámi; — ale na cestu do Vídně není nyní pomýšlení, co náš syn dlí v Berlíně. — Wegeler vám vypsal, jak se nám daří: bylo by nespravedливо si stěžovati. — I doba nejtěžší byla pro nás snazší než pro tak mnohé. — Největším štěstím jest, že jsme zdraví a že máme dobré a hodné děti. — Věru, nezpůsobily nám ještě žádného hoře a jsou to veselé a dobré děti. — Lenchen měla jeden velký zármutek: — když zahynul náš ubohý Burschied — ztráta pro nás všechny nezapomenutelná. Sbohem, drahý Beethovene, a zachovejte nám vzpomínku upřímné dobrotivosti.

Eln. Wegelerova.

BEETHOVEN WEGELEROVI

Ve Vídni, 7. října 1826.

Můj starý milovaný příteli! Jaké potěšení mi způsobil tvůj a tvé Lorchen list, nemohu ani vysloviti. Ovšem bleskurychle měla následovati odpověď; ale já jsem v dopisování poněkud liknavý, poněvadž si myslím, že lepší lidé mne beztak znají. V hlavě často skládám odpověď, ale když ji chci napsati, odhodím pero, neboť nejsem s to, abych psal tak, jak cítím. Vzpomínám veškery lásky, již jsi mně prokazoval, na př. toho, jak dal jsi vybíliti můj pokoj a mne tak příjemně překvapil. Rovněž rodiny Breuningovy. Že jsme se druh s druhem rozešli, to byl koloběh života: každému bylo jíti za svou stanovenou metou a snažiti se dosíci jí; jediné věčně neochvějné zásady dobra nás vždy pevně pojily. Žel, nemohu ti dnes tolik psáti, jak bych si přál, jsa upoután na lože... Mám ještě silhouetu tvé Lorchen, na důkaz, jak mi je stále drahým vše dobré a milé z dob mládí. —

... Ostatně u mne platí stále: *nulla dies sine linea*, a dám-li sdílnouti své Muse, činím tak jen proto, by tím silnější procitla. Doufám vytvořiti ještě několik velkých děl a pak jako staré dítě skončiti kdesi mezi dobrými lidmi svou pozemskou dráhu.) O počtách, jež byly mi prokázány, věda, že ti to působí radost, oznamuji ti ještě, že mně byla udělena medaile od krále francouzského s

nápisem: Donnée par le Roi á monsieur Beethoven, a jež byla doprovázena velice zdvořilým dopisem od premier gentilhomme du Roi Duc de Chátres.

Můj milovaný příteli, pro dnes vezmi za vděk. Jsem ostatně dojat vzpomínkou na minulost a nikoli bez mnoha slz píši ti tento list. Začátek jest učiněn a vbrzku obdržíš opět dopis ode mne a čím častěji mně budeš psáti, tím větší způsobíš mně radost. O našem přátelství netřeba se žádné strany žádných slov a tedy buď zdráv. Prosím tě, bys svou Lorchen a své milé děti ve jménu mém obejmul a políbil a při tom vzpomněl na mne. Bůh buď s vámi všemi! Jako vždy tvůj věrný, opravdový přítel, jenž si Tě váží,

Beethoven.

WEGELEROVI

Ve Vídni, 17. února 1827.

Můj starý, ctihodný příteli! Obdržel jsem na štěstí od Breuninga alespoň tvůj druhý dopis. Ještě jsem příliš slab, abych jej mohl zodpovědět. Můžeš však být jist, že vše, co obsahuje, mi jest vítané a žádoucí. S mým ozdravováním, mohu-li to tak nazvati, jde to velmi zvolna; lze mít za to, že dojde ještě k čtvrté operaci, třeba že lékaři o tom dosud ničeho neříkají. Snáším vše trpělivě a myslím si: Každé zlo přináší s sebou něco dobrého. — Tolik bych ti toho dnes ještě pověděl, ale jsem příliš slab; proto nemohu nic více, než tebe a Lorchen v duchu obejmouti... Tvůj starý věrný přítel

Beethoven.

MOSCHELESOVI

Ve Vídni, 14. března 1827.

Můj milý Moschelesi!

... 27. února byl jsem po čtvrté operován a již opět jeví se znatelné známky, že mohu vbrzku očekávati páté operace. Kam to povede a co se mnou bude, půjde-li to tak dále? — Věru, krutý los mě stihl! Než, odevzdávám se do vůle osudu a prosím jen Boha, by svou božskou vůlí zařídil to tak, abych, pokud mi jest trpěti smrtí v životě, byl chráněn před nouzí. To dodá mi síly, bych snášel svůj osud, byť byl sebe krutější a děsnější, odevzdán do vůle Svrchovaného.

... Váš přítel

L. v. Beethoven.

**MYŠLENKY
BEETHOVENOVY**

O HUDBĚ

Není pravidla, jehož bychom nemohli porušiti pro krásnější.

*

Hudba má dávat i vytryskovat ohni ducha lidí.

*

Hudba jest zjevení vyšší rozumu a moudrosti.

*

Nic vznešenějšího než přiblížiti se k božství a ztad šířiti jeho paprsky na lidstvo.

*

Proč píšete? — Co mám v srdci, musí ven; a proto píšete.

*

Domníváte se, že myslím na ztrac ... housle, když Duch ke mně mluví a já píšete, co mně napovídá?

(Schuppanzighovi.)

*

Dle svého zvyku, když skládám, i jde-li o instrumentální hudbu, mám vždy celek před očima.

(Treitschkovi.)

*

... Skládati bez klavíru jest rovněž nutno ... Pozvolna vzniká schopnost představovat! si jen a jen to, čeho si

žádáme, co cítíme, což jest ušlechtilého člověka tak podstatnou potřebou.

(Arcivévodovi Rudolfovi.)

*

Zobrazovati přísluší malbě; poesie může se u porovnání s hudbou pokládati šťastnou; její říše není tak ohraničena jako moje, za to moje sahá dále do jiných oblastí a nelze mé říše tak snadno dosáhnouti.

(Vilému Gerhardovi.)

*

Volnost, pokrok, jest v umění jako ve všem tvorstvu metou: a nejsme-li my mladí tak důkladní jako staří mistři, přece zjemnění mravů zšířilo mnohé.

(Arcivévodovi Rudolfovi.)

*

Nemám ve zvyku opravovati svých skladeb. Nikdy jsem toho nečinil, jsa přesvědčen, že každá částečná změna porušuje povahu skladby.

(Thomsonovi.)

*

Čirá chrámová hudba měla by býti provedena jen a jen hlasy, vyjma Gloria, nebo thema toho druhu. Proto dávám přednost Palestrinovi; jest však nesmysl, napodobí-li jej kdo, nemaje jeho ducha, ani jeho náboženských pojmů.

(Varhaníku Freudenbergrovi.)

*

Má-li váš žák správný prstoklad, přesný takt a hraje-

li noty bezvadně, dbejte jen přednesu; než toho bude dosaženo, nepřerušujte ho pro nepatrné chyby a upozorněte ho na ně až na konci kusu ... sledoval jsem vždy této metody, která tvoří hudebníky, což jest ostatně z prvních cílů hudebního umění... Při cvičení (kadenci) přeji si, aby bylo užíváno někdy všech prstů... Ovšem, cvičí-li se jen některými prsty, docílí se hry, „jež se perlí“ jak se říká, nebo „jako perle“; ale občas se ti zachce také jiných klenotů.

(Czernýmu.)

*

Mezi starými mistry jedině Haendl a Sebastian Bach měli genia.

(Arcivévodovi Rudolfovi.)

*

Mé srdce bije cele pro vznešené a veliké umění Bachovo, tohoto praotce harmonie (dieses Urvaters der Harmonie).

(Hofmeisterovi, 1801.)

*

Ode vždy byl jsem největším obdivovatelem Mozarta a zůstanu jím až do posledního dechu.

(Opatu Stadlerovi, 1826.)

*

... Vážím si vašeho díla nade všechny ostatní divadelní skladby. Jsem vždy nadšen, kdykoliv slyším některou vaši novou skladbu a zajímám se o ně více než o své vlastní; slovem, vážím si vás a mám vás rád ...

74 Život Beethovenův

Zůstanete vždy z mých vrstevníků tím, jež cením nejvýše; chcete-li mně prokázati velkou radost, napište mi několik řádek, jež mne utěší. Umění pojí všecken svět, oč více opravdové umělce; a snad mne pokládáte za hodna, počítati mne mezi ně ...

(Cherubinimu, 1823.)

O KRITICE

Co mne se týče jako umelce, nikdy nikdo neslyšel, že bych byl věnoval nejmenší pozornosti tomu, co se o mně psalo.

(Schottovi, 1825.)

*

Myslím s Voltairem, že „nějaké štípnutí mouchy není s to, aby zastavilo oře v jeho prudkém cvalu“.

(1826.)

*

Co do lipských volů (Leipziger Ochsen), nechrne je mluvíti; jejich žvast nikoho neučiní nesmrtelným, aniž koho oloupí o nesmrtelnost, jemuž byla určena Apollem.

(1801.)